

NWP

NETHERLANDS
WATER PARTNERSHIP

WATERCRISIS

OORZAAK VAN CONFLICT
OF BIJDRAGE AAN STABILITEIT

► Inventarisatie en agendering

ROLIEN SASSE

April 2017

INHOUDSOPGAVE

4	Executive Summary	
6	Voorwoord	
8	1. Inleiding	
	Waarom het NWP dit onderwerp agendeert	
10	2. Achtergrond: de toename aan water crises en conflicten	
12	2.1 Waterschaarste & toegenomen concurrentie	
14	2.2 Waterproblemen en migratie	
16	2.3 Conclusie watercrisis en conflict	
17	3. De Nederlandse watersector en Water & watercrises	
18	3.1 Analyse - informatiesystemen voor risico-analyse en early warning	
	3.2 Overleg - waterdiplomatie en multi-stakeholder processen	
21	3.3 Praktische oplossingen voor duurzaam en inclusief watermanagement	
22	3.4 Water Stewardship	
	3.5 Verduurzaming van de humanitaire hulp	
24	3.6 Conclusie	
26	4. Beleidscontext	
28	5. Sterkte – Zwakte van de Nederlandse watersector	
	5.1 Kracht en kansen voor Nederland	
29	5.2 Verbeterpunten en uitdagingen	
32	6. Conclusie en mogelijke acties voor Nederland, de watersector en het NWP	
33	6.1 Acties voor Nederland en de watersector	
	1. Agendering en bewustwording	
34	2. Analyse, overleg en oplossingen	
35	3. Specifieke aanbevelingen en enkele quick wins	
36	6.2 Rol NWP	
37	6.3 Tot slot	
39	ANNEX 1 Lijst geïnterviewde personen	
40	ANNEX 2 Mapping activiteiten Nederlandse watersector	
42	ANNEX 3 Huidige focuslanden voor Nederlandse watersector	

Colofon

Watercrisis – Oorzaak van conflict of bijdrage aan stabiliteit
Inventarisatie en agendering

Dit rapport is een uitgave van het Netherlands Water Partnership (NWP), april 2017

Auteur: Rolien Sasse

Voorwoord: Sybe Schaap, voorzitter NWP

Redactie: Koen Overkamp (NWP), afdeling communicatie NWP

Vormgeving: Boerenjongens

Foto's: David Soulsby, iStock Photo

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met:

Netherlands Water Partnership
Postbus 82327, 2508 EH Den Haag
+31 (0)70 304 3700

info@nwp.nl
www.nwp.nl

Wilt u tekst uit deze publicatie overnemen? Neem dan contact op met het Netherlands Water Partnership (NWP).

EXECUTIVE SUMMARY

Een wereldwijde watercrisis tekent zich af. Deze is niet langer slechts een bedreiging voor het milieu of voor slachtoffers ver van huis, maar ook voor onze economie en veiligheid. De watercrisis is ontstaan door een afnemend aanbod aan zoet water door slecht waterbeheer, ongelijke waterverdeling en ecologische degradatie, alle versterkt door klimaatverandering, en door een toegenomen vraag door bevolkingsgroei en economische groei. Watergerelateerde rampen en concurrentie over schaars water nemen toe. Wanneer deze het bestaansrecht van mensen bedreigt en niet tijdig en adequaat wordt geadresseerd staan die mensen voor de keuze: het conflict aangaan of migreren.

De UNHCR vreest dat de wereld in 2050 zo'n 200 miljoen klimaatvluchtelingen kent. Ook het World Economic Forum (WEF) waarschuwt dat de watercrisis een van grootste risico's is voor de wereldeconomie. Alleen een nucleaire oorlog zou een grotere impact hebben. De urgentie en het politieke belang van water is daarmee een accuut en existentieel veiligheidsvraagstuk geworden. Zeker ook voor Europa, want de randen van Europa vormen door verdroging en politieke fragiliteit bij uitstek een risicogebied. Om de watercrisis te keren en de impact ervan te beperken is een ware watertransitie nodig in het kader van de mondiale klimaatadaptatie.

Het Netherlands Water Partnership (NWP) onderzocht voor de Nederlandse watersector wat dit betekent en hoe Nederland een bijdrage kan leveren aan oplossingen.

Wat betekent dit voor Nederland?

Nederland is een waterland met een grote expertise op het gebied van waterbeheer en watermanagement. Nederland is ook een voorloper op het gebied van het internationaal recht en kent een lange traditie van "polderen": samenwerken en overleggen om onze drukke en bedreigde polder leefbaar te houden. Deze kwaliteiten zijn van grote waarde om de dreiging van conflicten door water te verminderen en kunnen daarmee een heel eigen niche bijdrage zijn van Nederland aan de bevordering van de mondiale stabiliteit. Dat kan Nederland zeker niet alleen. Het kan wel een voortrekkersrol nemen en coalities smeden, waarin de Nederlandse bijdrage op het gebied van water kan worden ingebracht. Dit zal ook het internationale profiel van Nederland versterken.

Hoe kunnen conflicten door watercrises voorkomen worden?

We kunnen de hoeveelheid water niet vergroten, wel hoe we ermee omgaan. Het overgrote deel van de waterproblemen worden door menselijk handelen veroorzaakt, zoals de vernietiging van ecosystemen, verkeerd watergebruik, of ongelijke verdeling van waterrechten. Ook zijn we als mensen in staat ons tegen veel waterproblemen te beschermen: bijvoorbeeld door efficiënter watergebruik en circulaire systemen, herstel van ecosystemen en inclusiever en transparanter waterbeheer. Het ligt aan ons beleid hoezeer waterproblemen tot grote rampen, armoede, conflict of migratie leiden. Ze kunnen ook leiden tot meer samenwerking, tijdige actie en innovatieve oplossingen. Nederland kan hiervoor de eigen kennis en capaciteit inzetten en anderen mobiliseren. Dit moet echter urgent en op schaal gebeuren om de watertransitie te creëren die mondiaal nodig is.

Vijf stappen naar een waterbijdrage aan duurzaamheid en stabiliteit:

1. Analyse - informatiesystemen voor risico-analyse en early warning Nederland kan het voortouw nemen in de ontwikkeling en ontsluiting van informatiesystemen over watercrises, waardoor brandhaarden en risico's beter in zicht komen, tijdig adequate actie kan worden genomen en transparantie wordt vergroot. Dit sluit goed aan bij de komst van het humanitaire datacentrum van UN OCHA naar Den Haag. Ook voor het vinden van oplossingen voor waterproblemen is Nederland een kenniscentrum.

Wie: kennisinstellingen, bedrijfsleven, ICT-sector

2. Overleg - waterdiplomatie en multi-stakeholder processen Als klein en neutraal land, met een sterk imago op water en een cultuur van overleg en consensus kunnen wij helpen conflicterende partijen bijeen te brengen, overleg te faciliteren en dit met neutraal technisch advies ondersteunen. Dit kan tussen staten zijn, uitgevoerd door diplomaten, maar ook tussen stakeholdergroepen in een stroomgebied, gefaciliteerd door consultants

of maatschappelijke organisaties (NGOs). Wij kunnen anderen hier ook in opleiden en adviseren. En wanneer een conflict niet voorkomen kan worden bieden instituties voor het internationaal rechtssysteem in Den Haag, juridische steun. Daarnaast kunnen NGOs problemen politiek agenderen en controleren, in hun rol van watchdog.

Wie: Ministerie van Buitenlandse Zaken, Ministerie van Defensie, consultants, kennisinstellingen, NGOs, organisaties op het terrein van internationaal recht.

3. Praktische oplossingen - voor duurzaam en inclusief watermanagement Nederlandse bedrijven en instellingen kunnen met internationale partners oplossingen vinden voor specifieke waterproblemen die in stroomgebieden spanningen creëren: van hergebruik van afvalwater tot de ontwikkeling van brakwaterbestendige gewassen, van alternatieve energievormen tot de ontwikkeling van circulaire steden, van bouwen met water tot promotie van goed bestuur en van innovatieve informatiesystemen tot ecologisch herstel. De mogelijkheden zijn eindeloos. De kennis is voorhanden en de urgentie is groter dan ooit. Voorwaarde is dat oplossingen blue, green and social zijn en lokaal ingebed om zowel de duurzaamheid als de stabiliteit te bevorderen.

Wie: (technologie) bedrijven, consultants, NGOs, kennisinstellingen, waterschappen, drinkwaterbedrijven, ICT, ook buiten de watersector.

4. Water stewardship Nederlandse bedrijven en investeerders kunnen de hand in eigen boezem slaan, direct impact genereren en technieken testen door ervoor te zorgen dat de eigen interventies, investeringen en productieketens op het gebied van water de principes van duurzaamheid en stabiliteit nooit schaden, maar zoveel mogelijk versterken. Nederland zou hiervoor zelfs een "water stewardship pact" kunnen sluiten. Dit kan een voorbeeld stellen aan anderen en versterkt de eigen integriteit en kwaliteit.

Wie: Nederlandse bedrijven, investeerders en overheid met ondersteuning van kennisinstellingen en NGOs.

5. Verduurzaming van de humanitaire hulp – preventie, respons en wederopbouw Waar de humanitaire hulp voor ongekende uitdagingen staat om grote groepen migranten en hun host communities langdurig van drinkwater en sanitaire voorzieningen te voorzien kan Nederland bijdragen aan schaalvergroting en verduurzaming van de noodhulp. Verder kan Nederland zich hard maken voor en bijdragen aan een grotere nadruk op preventie, early warning en duurzame en inclusieve wederopbouw in de humanitaire hulp. Juist op die terreinen heeft de watersector veel te bieden.

Wie: noodhulporganisaties, technologiebedrijven, kennisinstellingen, waterschappen, drinkwaterbedrijven, Ministerie van Defensie, ontwikkelingsorganisaties.

Bij al deze stappen zal uitwisseling van kennis en capaciteitsopbouw belangrijk zijn om van en met elkaar te leren en te innoveren. Centraal in de benadering is dat gestreefd wordt naar zowel duurzaamheid als inclusiviteit, om de stabiliteit te versterken.

Wat is er nodig om dit te doen?

Bovenstaande oplossingen bestaan al of zijn concreet in ontwikkeling. Daarom zijn de stappen uitvoerbaar. Het ontbreekt echter aan een overkoepelende visie en aan de noodzakelijke politieke urgentie en prioriteit om ze op schaal toe te passen. Hierdoor ontbreekt de coherentie en slagkracht en blijven kansen liggen en kunnen interventies aan de ene kant bijdragen (aan bijvoorbeeld klimaatbestendigheid) maar aan de andere kant problemen veroorzaken (bijvoorbeeld in sociale cohesie). Om dit te kantelen is leiderschap nodig om de problematiek internationaal te agenderen en mondiale krachten te bundelen. Nederland kan hier een voortrekkersrol in nemen, bijvoorbeeld in het nieuwe regeerakkoord, door de agendering tijdens het Nederlands lidmaatschap van de UN Security Council, door bijdragen tijdens internationale conferenties en in discussies rond SDG6, het Akkoord van Parijs en het High Level Panel on Water. De 5 stappen naar stabiliteit en duurzaamheid kunnen benut worden voor de ontwikkeling van een

roadmap voor actie. Nederland kan zich hier zelf aan committeren en anderen uitnodigen zich hierbij aan te sluiten. Om dit te kunnen verwezenlijken zal een punt van initiatief, coördinatie en organisatie nodig zijn. Politiek leiderschap, gesteund door een water-stabiliteits-hub, die partijen kan verbinden, acties kan initiëren en ervaringen, leringen en resultaten kan delen. Dit vereist steun vanuit de sector, overheid en politiek. Het NWP kan een belangrijke rol spelen in bewustwording en agendering en in de coördinatie en verbinding met en tussen partijen uit de watersector. Waar initiatieven worden genomen vanuit de sector kan het NWP dit ondersteunen, verbinden en aanvullen.

De dreiging van een mondiale watercrisis is groot en serieus. Nederland kan dit niet oplossen. Het kan de eigen waterkennis inzetten om een bijdrage aan mondiale stabiliteit te leveren en internationaal coalities bouwen om een watertransitie in de wereld te steunen.

VOORWOORD

Migratie was een van de belangrijkste thema's van de afgelopen verkiezingen. Opvallend afwezig in de debatten was de klimaatproblematiek. Binnen de watersector weten we als geen ander dat de gevolgen van klimaatverandering zich via het water manifesteren. En we kennen de relatie tussen falend waterbeleid, destabilisatie en crisis, al dan niet gevolgd door conflicten en migratie. De UNHCR vreest dat de wereld in 2050 zo'n 200 miljoen klimaatvluchtelingen zal tellen, waarbij de regio's aan de rand van Europa, van de Sahel tot het Midden-Oosten en verder naar Zuid-Azië, een extra kwetsbaar gebied vormen. Zoals het World Economic Forum aangaf, vormen watercrises ook een groot risico voor de wereldeconomie. Deze crises zijn daarmee een directe bedreiging voor de stabiliteit en de economie van Europa. Ook maakt de mondiale watercrisis van een milieu- en humanitair probleem, een economisch- en veiligheidsprobleem.

De relatie tussen water, destabilisatie, conflict en migratie, wordt nog altijd onvoldoende onderkend. Daarom wil het NWP het voortouw nemen om de waterproblematiek een duidelijke plek te geven in debat, beleid en inzet van Nederland op nationaal en internationaal niveau. Dit met name waar het gaat om conflicten, migratiestromen en veiligheid.

Met dit als achtergrond heeft het NWP Rolien Sasse, voormalig directeur van Simavi, gevraagd om in een rapport in kaart te brengen wat Nederland binnen het thema watercrisis aan kennis bezit en wat de Nederlandse watersector op basis daarvan de wereld te bieden heeft. In het rapport worden ook suggesties aangedragen voor de agendering van het thema.

Veel partijen in de Nederlandse watersector zijn reeds actief in het domein water en crises en er is al veel kennis beschikbaar. Vanuit het NWP kan het initiatief worden genomen voor de agendering van het thema en voor bewustwording daarvan. Als netwerkorganisatie is het NWP sterk in het coördineren van initiatieven, het verbinden van partijen en het bieden van ondersteuning bij evenementen en communicatie rondom dit belangrijke thema.

In 2017 en 2018 staat een aantal belangrijke evenementen op de agenda waarin Nederland een nadrukkelijke rol heeft. Te noemen zijn de Amsterdam International Water Week (oktober-november 2017), de deelname van Nederland aan het High Level Panel on Water, het 8ste Wereld Water Forum in Brazilië in 2018 en de zetel van Nederland in de UN Security Council in 2018. Dit is daarom hét moment voor Nederland om het thema water en crises internationaal op de agenda te zetten.

De bevindingen en aanbevelingen in dit rapport zijn tot stand gekomen op basis van interviews en deskstudies. Dankzij de medewerking van een groot aantal partijen kon dit rapport tot stand komen.

Dit rapport is een eerste aanzet om met elkaar in gesprek te gaan over dit uitdagende thema. Het gaat er daarbij met name om hoe we hieraan als Nederlandse watersector een substantiële bijdrage kunnen leveren.

Sybe Schaap
april 2017

AFKORTINGEN

DG DEVCO

Directorate Generale for International Cooperation and Development, van de Europese Commissie.

DPP

Disaster Prevention and Preparedness

DRR

Disaster Risk Reduction

DRR-Team

Dutch Risk Reduction Team

DSS water

Dutch Surge Support

ECHO

European Commission's Humanitarian Aid and Civil Protection

EEAS

European External Actions Service

ENV

Directorate General Environment, van de Europese Commissie

HCSS

The Hague Centre for Strategic Studies

ICRC

International Committee of the Red Cross

IFRC

International Federation of the Red Cross and Red Crescent National Societies

IOM

International Organisation for Migration

IOs

Internationale Organisaties

IWA

Internationale Water Ambitie

NGO

Niet-Gouvernementele Organisatie (maatschappelijke organisatie)

NWP

Netherlands Water Partnership

OECD DAC

Development Assistance Committee of the Organisation for Economic Co-operation and Development

PSI

Planetary Security Initiative

SDG

Sustainable Development Goal

SIWI

Stockholm International Water Institute

THI

The Hague Institute for Global Justice

UNDP UN

United Nations Development Programme

UNECE

United Nations Economic Commission for Europe (Geneva)

IHE Delft

IHE Delft Institute for Water Education, UNESCO

UNESCO-IHP

International Hydrological Programme, UNESCO

UNHCR

High Commissioner for Refugees

UNSC

United Nations Security Council

Security Council

University for Peace

UPEACE

Verenigde Naties

VN

Water, Sanitatie en Hygiëne

WASH

Water Diplomacy Consortium

WDC

World Economic Forum

WEF

World Food Programme

WFP

Water Governance Centre

WGC

World Health Organization

WHO

World Resources Institute

WRI

Wageningen University & Research

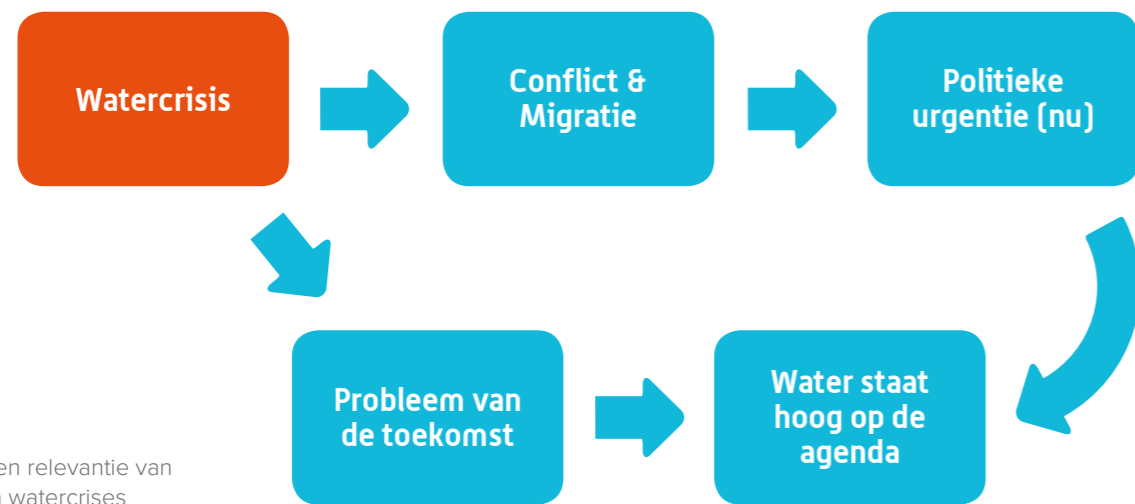
WUR

1. INLEIDING

In 2016 identificeerde het World Economic Forum (WEF) watercrises als het risico van grootste zorg voor de komende tien jaar.¹ Ook het 2017 WEF rapport zette watercrises in de top drie risico's met de grootste impact, direct onder een nucleaire oorlog.² Waterschaarste, zeespiegelstijging, extreme stormen, overstromingen, verzilting en vervuiling nemen toe en beïnvloeden het leven van steeds grotere groepen mensen, van het ecosysteem en van economische centra. Een snel urgenter wordende watercrisis tekent zich mondiaal af. Deze wordt veroorzaakt door een veelheid aan factoren: bevolkingsgroei, slecht watermanagement, vernietiging van ecosystemen en de toegenomen vraag naar water voor landbouw, veeteelt, energie en industrie. Dit alles wordt versterkt door klimaatverandering. In het verleden werd deze zorg vaak afgedaan als een milieuprobleem. Inmiddels is het duidelijk dat watercrises een direct risico vormen voor het welzijn van een groot deel van de wereldbevolking, voor economische ontwikkeling en voor de politieke stabiliteit in de wereld. Ze dragen bij aan migratiestromen en conflicten.

Water, vaak gekoppeld aan klimaat, is daardoor een belangrijk onderwerp geworden op de internationale veiligheidsagenda. Het is geen nieuw inzicht dat water een essentiële voorwaarde is voor het leven en welzijn van mensen, dat de toegang tot water ongelijk is verdeeld en dat waterproblemen steeds nijpender worden. Echter, de relatie tussen de watercrisis en de veiligheidsagenda geeft een nieuwe politieke dimensie en urgentie aan het probleem voor Europa en Nederland.

"Klimaatverandering is als een sluipende ramp die nu al bijdraagt aan onrust en geweld in de wereld. Als daar niets tegen wordt gedaan ondermijnt het de veiligheid verder. Het is onmogelijk om hier een eiland van rust te creëren als het in de wereld onrustig is."
- Generaal Middendorp, Planetary Security Conference, Den Haag, 6 december 2016.

Figuur 1
Urgentie en relevantie van het thema watercrises

Waarom het NWP dit onderwerp agendeert

Het NWP kijkt als een publiek-private netwerkorganisatie naar korte termijn en langetermijnkansen en risico's voor de Nederlandse watersector, waar deze op het buitenland gericht is. Die sector bestaat uit bedrijven (consultants, technologiebedrijven, baggeraars en bouwers), universiteiten en kennisinstituten, maatschappelijke organisaties (NGOs) en (semi-)overheden, zoals drinkwaterbedrijven, waterschappen, Rijkswaterstaat en ministeries. De sector is daarnaast relevant voor andere economische (top)sectoren die sterk afhankelijk zijn van water, zoals voedsel, chemie en energie, of voor sectoren die juist een cruciale partner zijn voor de watersector, zoals de financiële en de IT-sector.

Voor al deze partijen is het van belang significante mondiale trends, zoals de snel opkomende mondiale watercrises te kennen, te begrijpen en hier tijdig op te anticiperen. Deze scoping studie is daartoe een eerste aanzet. Het onderwerp is niet nieuw. De afgelopen tien jaar is er door diverse partijen onderzoek naar gedaan en een heel aantal actoren is op het onderwerp actief. De relatie tussen watercrises, conflicten en migratiestromen is op dit moment echter niet geagendeerd als een specifiek thema in het Nederlands waterbeleid, terwijl deze steeds urgenter wordt. Bedoeling is de dimensie van veiligheid en stabiliteit verder in kaart te brengen, te duiden en indien nodig, te agenderen voor de watersector om een adequaat antwoord te ontwikkelen op nieuwe en urgente bedreigingen die op de wereld afkomen.

¹ World Economic Forum, Global Risk Report 2016: <http://reports.weforum.org/global-risks-2016/part-1-title-tba/>
² World Economic Forum, Global Risk Report 2017: <http://reports.weforum.org/global-risks-2017/shareable-infographics/>

2. ACHTERGROND: DE TOENAME AAN WATERCRISES EN CONFLICTEN

Tussen de 100 en 200 miljoen mensen worden elk jaar slachtoffer van overstromingen, droogte en andere watergerelateerde rampen. Rond 2050 kan dit aantal zijn verdubbeld.³ Daarnaast zijn er veel gebieden waar een sluipende ramp ontstaat door verdroging of vervuiling en doordat de concurrentie om water toeneemt en niet adequaat wordt geadresseerd.

De directe correlatie tussen klimaatverandering, waterproblemen, conflict en migratie wordt nog steeds door wetenschappers onderzocht. Onderzoek richt zich met name op weer gerelateerde rampen en conflicten, waarbij droogte de meest evidente correlatie blijkt te vertonen. Zo constateren Hsiang en Burke (2013) een correlatie tussen “conflicten en perioden met een gebrek aan water” en “tussen kleinschalige conflicten, zoals rellen, protesten, onderdrukking en coups aan de ene kant en periodes met extreme lage of juist hoge neerslagcijfers aan de andere kant”.⁴ Van Uexkull et al. (2016) toonden recent aan dat “droogte de kans op langdurig geweld significant verhoogt bij groepen, die sterk afhankelijk zijn van de landbouw en tegelijk politiek buitengesloten worden, in zeer arme landen”.⁵

Er bestaat nog veel debat tussen wetenschappers over hoe een causaal verband tussen water of klimaatverandering en conflict en migratie nu exact loopt. Klimaatverandering is vooral een versterkende factor van bestaande problemen. Een goed genuanceerd beeld schept Gemenne et al. (2014).⁶ De relatie is aanwezig, maar erg complex, omdat er veel andere,

vooral politieke, factoren meespelen, zoals fragiliteit, uitsluiting en armoede. Ook spelen voedselprijzen en de directe bedreiging van livelihoods, zoals landbouw, veehouderij en visserij, een belangrijke rol. De aanloop naar de burgeroorlog in Syrië is hier een bekend voorbeeld van, maar er zijn ook andere voorbeelden. Meerdere respondenten wezen op huidige conflicten tussen staten in India rond watergebrek en op clashes tussen pastoralisten (Nomadische veehouders) en boeren bij droogte in de Sahel regio en momenteel in Kenia.

Conflicten, al dan niet gewapend, kunnen zowel binnen als tussen landen ontstaan. Er zijn 263 rivieren in de wereld die gedeeld worden door twee of meer landen en zo'n 40% van de wereldbevolking leeft in deze rivierbeddingen. Daarnaast zijn er 592 grensoverschrijdende aquifers. Peterson-Perlman et al. (2017)⁷ geeft een goed inzicht in conflicten en afspraken tussen staten met grensoverschrijdende rivieren. Er bestaan decennia oude waterdisputen tussen landen die nooit goed zijn opgelost, zoals tussen India en Bangladesh, in de Mekong delta of in het Midden-Oosten. Zoals Cosgrove et al. (2003) beschrijft: “Bij afwezigheid van sterke instituties of afspraken over waterbeheer kunnen veranderingen in een stroomgebied leiden tot conflict, bijvoorbeeld wanneer grote waterprojecten zonder regionale samenwerking worden doorgevoerd. Dit kan regionale instabiliteit creëren.⁸ Momenteel speelt zo'n spanning bijvoorbeeld tussen Ethiopië en buurlanden Egypte en Kenia.

Toch hebben waterconflicten tussen staten nog nooit direct tot een wateroorlog geleid. Wel tot regionale spanningen en incidenten. Onderhandelen is een betere optie dan oorlog (Peterson-Perlman et al. 2017). Veel vaker komen groepen in een stroomgebied in conflict met overheden, bedrijven of andere bevolkingsgroepen, wanneer hun bestaansmiddelen, of hun leefomgeving direct wordt bedreigd (bijvoorbeeld door een dam of door landgrabbing) of wanneer droogte de concurrentie over graslanden en water acuut maakt. Conflicten zijn dus erg divers van aard. Een gewelddadig conflict, dat direct gerelateerd is aan een water dispuut, is meestal lokaal van aard. Waterconflicten kunnen echter wel een breder effect hebben wanneer het bijvoorbeeld door de combinatie met andere problemen escaleert, economische schade aanricht of mensen van hun bestaansmiddelen berooft.

Er wordt vaak gewezen op het omgekeerde effect van watercrises, namelijk dat deze juist kunnen leiden tot een verbeterde samenwerking tussen partijen, vanwege het acute en gemeenschappelijke belang om een oplossing te vinden. Veel respondenten van dit onderzoek gaven voorbeelden waar een extreme droogte juist samenwerking genereerde (zoals in Kenia in Naivasha in 2009 en recent in Zambia, WWF) of waar in een context van conflict en verbroken communicatielijnen, de waterexperts wel onderling afspraken konden maken over waterbeheer en waterverdeling, juist door het onderwerp praktisch en oplossingsgericht te maken (Centraal Azië, Balkan, Midden-Oosten, zoals beschreven door diverse consultants en NGOs in interviews).

Dit gebeurt zowel tussen staten als op lokaal niveau tussen conflicterende belangengroepen. Waterproblemen zijn dus niet alleen een potentiële splijtzwam, maar juist ook een potentieel bindmiddel voor stabiliteit en een stimulans om de investeringen in klimaatadaptatie te vergroten. Ook in de wetenschappelijke literatuur wordt hier op gewezen (Gemenne et al. 2014). Dit is de basis voor de waterdiplomatie.

De grote kanttekening bij veel bestaand onderzoek naar de relatie tussen water, conflict en migratie is echter dat het empirisch onderzoek zich richt op ervaringen uit het verleden. In de toekomst zijn nieuwe scenario's mogelijk door klimaatverandering, bevolkingsgroei en toegenomen economische vraag, die zich nooit eerder hebben voorgedaan (Peterson-Perlman et al. 2017). Zowel in de schaal van problemen als in de impact die dit door de globaliserende economie en migratie kan hebben. Dit is nog onbekend terrein waar meer inzicht in moet worden verkregen. Een tweede kanttekening is dat er verwarring bestaat over definities. Het maakt uit of men het heeft over een wateroorlog of over een complex geheel van spanningen rond land, water, voedsel en politieke uitsluiting die tot conflict leiden.

Helder is dat niet zozeer de fysieke omstandigheid van klimaatverandering en waterschaarste of waterovervloed, maar juist het menselijk handelen de doorslag geeft of een probleem uit de hand loopt en of deze zal leiden tot een conflict en migratie of tot samenwerking en adequaat beleid. Dat geeft hoop, want het levert ons handelingsperspectief.

³ Emily Wilkinson, Lisa Schipper, Catherine Simonet and Zaneta Kubik: Climate change, migration and the 2030 Agenda for Sustainable Development by, ODI, December 2016

⁴ Hsiang and Burke (2013) Climate, conflict and social stability https://gspp.berkeley.edu/assets/uploads/research/pdf/Hsiang_and_Burke_2013.pdf

⁵ von Uexkull, N., Croicu, M., Fjelde, H., & Buhaug, H. (2016). Civil conflict sensitivity to growing-season drought. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 113(44), 12391–12396. <https://doi.org/10.1073/pnas.1607542113>

⁶ Gemenne, F., J. Barnett, W. N. Adger and G. D. Dabelko (2014). "Climate and security: evidence, emerging risks, and a new agenda." *Climatic Change* 123(1): 1-9.

⁷ Jacob D. Petersen-Perlman, Jennifer C. Veilleux & Aaron T. Wolf (2017): International water conflict and cooperation: challenges and opportunities, Water International, DOI: 10.1080/02508060.2017.1276041

⁸ William J. Cosgrove: Water Security and Peace: a synthesis of studies prepared under the PCCP Water for Peace Process, compiled by UNESCO / IHE / WWAP, IHE-VI Technical Documents in Hydrology, PC – CP series, no.29, 2003

2.1 WATERSCHAARSTE EN TOEGENOMEN CONCURRENTIE

De mondiale consumptie van water is elke 20 jaar verdubbeld, met een snelheid die meer dan tweemaal zo groot is als de bevolkingsgroei. Als de huidige trend doorgaat verwacht men dat in 2025 de vraag naar water 56% boven de hoeveelheid water ligt die momenteel beschikbaar is.⁹ De verwachting is dat in 2025 ongeveer 3,5 miljard mensen¹⁰ (44% van de wereldbevolking) in een gebied zullen leven met fysieke waterstress¹¹ of waterschaarste. Ter vergelijking, in 2005 waren dit 1 miljard mensen. Een veel groter deel van de wereldbevolking heeft echter te maken met economische waterschaarste als gevolg van een ongelijke waterverdeling.

Omdat water voor iedereen cruciaal is wekt de toegenomen concurrentie om water spanningen op die, indien niet tijdig geadresseerd, uiteindelijk kunnen leiden tot conflict of migratie: men gaat de strijd aan of vertrekt. In figuur 2 is te zien welke regio's naar verwachting het sterkst getroffen zullen worden door waterschaarste. Het is duidelijk dat delen in Europa, maar vooral grote regio's grenzend aan Europa het hardst getroffen zullen worden. Ook van belang is dat belangrijke handelspartners, zoals de VS, India en China, grote risico's lopen.

Figuur 2
OECD: Global Water Stress 2030

Bepaalde economische activiteiten met veel impact op water zijn klassieke triggers van conflicten, zoals de constructie van dammen, de privatisering of lease van bepaalde waterrechten aan commerciële partijen, de grootschalige onttrekking van water of ernstige vervuiling van water door landbouw of industrie, ontbossing die het watersysteem verstoren en de concurrentie over land en water tussen boeren en pastoralisten (nomadische veehouders).

Urbanisatie

Meer dan de helft van de wereldbevolking leeft inmiddels in steden en deze trend zet door. Migratie vanuit het platteland, geleidelijk, op zoek naar een beter bestaan en door bevolkingsgroei, of in golven als gevolg van natuurrampen of conflict, is daarvoor de grootste oorzaak. Urbanisatie is de spons die de migratie vanuit het achterland absorbeert. Zeker ook in tijden van droogte of vernietiging van het leefgebied van mensen. Tegelijk creëert urbanisatie druk op het

achterland, door de vraag naar water, voedsel, energie en de uitstoot van afval. Daarbij zijn grote steden economisch en politiek cruciaal en krijgen daarom vaak prioriteit in het beleid. Dit scheidt belangen tegenstellingen en afhankelijkheid.

De meeste wereldsteden bevatten grote, arme en slecht geplande, gebieden met inadequate voorzieningen, die een bron van instabiliteit kunnen vormen.

De groeiende urbanisatie, de hoge water footprint van steden en de problemen met watermanagement in de stad en het achterland, zet de watercrisis nu extra op scherp. Tegelijk biedt de concentratie van mensen, kapitaal, kennis en politieke macht in een stad unieke kansen voor verduurzaming op schaal, om de intensiteit en sociale impact van de watercrisis te verminderen en klimaatvluchtelingen op te vangen. Een stad biedt unieke kansen voor de introductie van circulaire systemen en passende voorzieningen, voor zowel de economie als de bevolking. Dit zal samen moeten gaan met goed waterbeheer in het achterland, om de stad te kunnen blijven voorzien van voedsel, water en energie, en om de migratie naar de stad te remmen.

Deze omslag naar duurzame urbanisatie is cruciaal en biedt veel perspectief om problemen aan te pakken en de economie te stimuleren.

Urbanisatie speelt dus een belangrijke rol als veroorzaker, maar ook als oplossing, voor waterproblemen en in de opname van slachtoffers van crises en van de groeiende wereldbevolking. Daarvoor is het essentieel deze bewust te managen en daarbij te investeren in circulaire systemen.

⁹ Ville, de, Geraud & Ronald A. Kingham, Institute for Environmental Security (IES), "Recent trends in EU external action in the fields of climate, environment, development and security", Report for the European Space Agency, 2011, p.60

¹⁰ International Development Association (IDA) at work: Water Resources, improving services for the poor, World Bank

¹¹ Er is sprake van waterstress als er minder dan 1700m³ zoet water per person beschikbaar is in een land. Men spreekt van waterschaarste bij minder dan 1000m³ zoet water en absolute schaarste bij minder dan 500m³ zoet water per persoon. UNDP, Human Development Report, 2006. Echter andere bronnen kijken liever naar de ratio tussen de vraag en beschikbaar water.

2.2 WATERPROBLEMEN EN MIGRATIE

Klimaatverandering is een multiplier en trigger van regionale en lokale waterproblemen. Leefgebieden worden steeds minder bewoonbaar door droogte of juist de stijging van de zeespiegel en de toename van stormen en overstromingen. El Niño, een natuurlijk fenomeen dat versterkt wordt door klimaatverandering, trof in 2015/2016 naar schatting een record aantal van 60 miljoen mensen wereldwijd door droogte en soms overstromingen.

Momenteel teistert een extreme droogte opnieuw grote delen van Afrika, terwijl andere landen nog niet zijn hersteld van de ramp van vorig jaar. Daarnaast leven 700 miljoen mensen wereldwijd in laaggelegen kustgebieden, van minder dan 10 meter boven zeeniveau. Inclusief Nederland. Deze zijn extra kwetsbaar voor overstromingen en stormen. Sommige eilandstaten zullen in de zee gaan verdwijnen.

De UNHCR schat dat sinds 2008, gemiddeld 21,5 miljoen mensen per jaar gedwongen waren hun huis te verlaten vanwege weergelateerde plotselinge rampen. De vrees bestaat dat er rond 2050 zo'n 200 miljoen migranten zijn als gevolg van klimaatverandering.¹² Scenario's zijn nog onderdeel van debat¹³, omdat we nooit eerder met de toekomstige omstandigheden en aantallen te maken hebben gehad. De meeste migratie door waterproblemen is binnenlands of naar een naburige streek. Relatief weinig mensen reizen door naar regio's als Europa, een dure en gevaarlijke reis.

Lokale migratie kan echter wel een domino effect creëren door destabilisatie van regio's. En zelfs de huidige bescheiden aantallen migranten leiden in Europa (en andere rijke landen) al tot grote politieke spanningen. Die aantallen zullen toenemen, door bevolkingsgroei en de afnemende draagkracht van de aarde. Dit kan geleidelijk of in golven, als gevolg van rampen en conflict. We kunnen daarom aannemen dat "klimaatvluchtelingen" een steeds grotere impact zullen gaan krijgen, ook op Europa.

Een voorbeeld van klimaatvluchtelingen zijn de vele mensen die nu al vanuit Bangladesh naar India proberen te reizen, maar aan de grens geconfronteerd worden met zware maatregelen om ze tegen te houden.¹⁴ Ook kleine eilandstaten en sommige kustgebieden zullen naar verwachting klimaatvluchtelingen veroorzaken, wanneer zij door de zeespiegelstijging verdwijnen. Een ander veel aangehaald voorbeeld is de relatie tussen droogte, binnenlandse migratie en conflict in Syrië, die vervolgens door de escalatie in een oorlog leidde tot een ongekende humanitaire ramp. Hoewel de oorzaak van deze oorlog, zoals altijd, complex is, hebben droogte en slecht watermanagement een belangrijke rol gespeeld in de aanloop naar het conflict.¹⁵ Met name deze complexe processen worden gezien als een bedreiging. Wanneer gekeken wordt naar waar in de wereld grote waterproblemen aan het ontstaan zijn, hoeveel mensen daar leven en we dit linken aan politieke fragiliteit, dan ligt hier een groot en direct risico voor Europa.

Het groeiend probleem van klimaatvluchtelingen is juridisch complex. In tegenstelling tot formeel erkende vluchtelingen, die vluchten voor oorlog en geweld, hebben migranten die vluchten voor natuurrampen geen juridische status wanneer zij de landsgrens over trekken.¹⁶ Dat wordt nog complexer doordat de oorzaak van migratie vaak niet eenduidig is, wat classificatie moeilijk maakt. Dit creëert een specifiek probleem voor de rechten van migranten en de geleverde hulp. Klimaatvluchtelingen worden momenteel als illegale migranten gezien, tenzij de klimaatgerelateerde ramp samenging met conflict.

Migratie kan ook weer nieuwe waterproblemen creëren, door de explosieve toename van de vraag naar water, sanitatie en naar water voor landbouw en vee op de plaats waar mensen naartoe vluchten. Dit genereert nieuwe behoeften op de plaatsen waar migranten neerstrijken.

Migratie is een eeuwenoud coping mechanisme voor armoede en nood. Waterproblemen, met name verdroging, verzilting en langdurige overstroming, zijn een belangrijke push factor voor migratie. Migratie is de laatste oplossing, wanneer een gebied onleefbaar wordt. Goed watermanagement zal de druk om te migreren verkleinen. Dat betekent niet dat goed watermanagement alleen migratie zal stoppen, aangezien veel factoren hierin meespelen. Gamso et al (2016) wijst er in dat verband op dat voor het afremmen van migratiestromen, investeringen in economische ontwikkeling samen moeten gaan met verbeteringen in de politieke stabiliteit en goed bestuur, anders levert economische ontwikkeling mensen juist de middelen om verder te trekken. Deze relaties vereisen nog veel nader onderzoek.¹⁷

Natuurlijke factoren, zoals het weer en klimaat, bepalen maar een klein deel van de impact van een natuurramp, zoals droogte of een overstroming. Menselijke factoren, zoals waterbeheer, watergebruik, landgebruik, de snelheid en doeltreffendheid van de reactie, de weerbaarheid van de bevolking en de infrastructuur en de bevolkingsdichtheid, zijn cruciale factoren die de impact bepalen. Deze zijn afhankelijk van gevoerd beleid. Dit wordt bevestigd door onderzoek. Zo veroorzaakt een natuurramp gemiddeld vijf maal meer doden

in een arm land dan in een rijk land¹⁸ en wanneer watergerelateerde rampen zich voordoen in een gebied waar ook conflict bestaat, is het risico op een humanitaire ramp en daardoor een grote migratiestroom extra groot.¹⁹ Weergelateerde rampen zijn vaak cyclisch. Het verbeteren van de weerbaarheid kan de impact van rampen, inclusief migratiestromen, enorm beperken. Preventie en respons zijn dus cruciaal. Toch heeft preventie (disaster risk reduction (DRR) en disaster prevention and preparedness (DPP)) in het humanitaire systeem nog steeds een lage prioriteit. OECD DAC landen spenderen hier maar zo'n 6% van hun humanitaire fondsen aan.²⁰ Om effectief te zijn moeten dergelijke programma's zich niet alleen richten op fysieke preventie (in de infrastructuur), maar vooral ook de weerbaarheid van de bevolking, op goede waarschuwings- en informatie-systemen en een snelle reactie op een ramp. Zo stelt Oxfam dat de reactie op de El Niño en La Niña droogte van 2015-2016 te laat kwam en te beperkt was. Zij stellen een serie maatregelen voor die de impact van een dergelijke droogte sterk zou kunnen verkleinen.²¹

Watergerelateerde problemen en rampen zullen tot toenemende en mogelijk ongekende migratie leiden. Preventieve maatregelen kunnen die druk verminderen, met name waar zij hand in hand gaan met het bevorderen van de politieke stabiliteit.

¹² IOM: <https://www.iom.int/definitional-issues>

¹³ Kritiek op doemscenario's wordt bijvoorbeeld geleverd door Hein de Haas (maar vooral op basis van ervaring uit het verleden en relatieve aantallen migranten). <http://www.spiegel.de/international/world/eight-myths-about-migration-and-refugees-explained-a-1138053.html>

¹⁴ Climate Change, Water Stress, Conflict and Migration, papers presented at a conference held on 21 September 2011, The Hague, The Netherlands, UNESCO-IHE, UPEACE, The Netherlands National Committee IHP-HWRP, p.2

¹⁵ Bijvoorbeeld: Colin P. Kelleys, Shahrzad Mohtadib, Mark A. Canec, Richard Seager, and Yochanan Kushnir: Climate change in the Fertile Crescent and implications of the recent Syrian drought

¹⁶ Binnen de landsgrenzen heten vluchtelingen "displaced people", onafhankelijk van de oorzaak van hun (gedwongen) migratie.

¹⁷ Gamso, Jonas and Farhod Yudalshev: "Targeted foreign aid and International Migration: is development promotion an effective immigration policy?", conference paper, January 2016.

¹⁸ Poverty and death – disaster mortality 1996-2015, by CRED and UNISDR

¹⁹ UNHCR, The environment and Climate Change, updated version, October 2015

²⁰ Development Initiatives, Global Humanitarian Assistance 2014, 70

²¹ OXFAM briefing note "A preventable crisis, El Niño and La Niña events need earlier responses and a renewed focus on prevention," 18 July 2016.

2.3 CONCLUSIE WATERCRISIS EN CONFLICT

Wat speciaal is aan water is dat het niet geografisch beperkt is tot een locatie, maar afhankelijk is van stroomgebieden en complexe ecosystemen, die over grenzen van bestuursseenheden heengaan en alle actoren in het gebied aangaan. Tegelijk is speciaal aan water dat het voor iedereen essentieel is. Zonder water is er geen leven. Goed watermanagement omvat daarom een systeem van wetten, regelgeving, instituties en overlegstructuren, die alle stakeholders betreft en organiseert. Interventies vereisen een goede analyse en adequate strategie op zowel de fysieke/ecologische als de sociaal-politieke/institutionele context om echt duurzaam te zijn en stabiliteit te promoten. Alleen een integrale aanpak kan aan deze eisen voldoen.

Dat wil niet zeggen dat iedereen alles moet doen, maar dat bij interventies met die context rekening wordt gehouden zodat een oplossing op het ene terrein (bijvoorbeeld waterveiligheid) geen ondermijning is van het andere terrein (bijvoorbeeld waterverdeling en bescherming van livelihoods). Het 'do no harm' principe. Ten tweede zal door diverse instanties op de diverse terreinen gewerkt moeten worden om het integrale resultaat te bereiken. Dit kan door een gedeelde visie.

Watercrises, niet-duurzaam beheer van stroomgebieden en de ongelijke verdeling van de toegang tot water en van watergerelateerde risico's, alle versterkt door klimaatverandering, zullen, indien niet tijdig geadresseerd, tot meer sociale problemen en politieke spanningen leiden, een rem vormen op de economische groei en werkgelegenheid en daardoor leiden tot conflict en migratiestromen. Ze zijn daarmee niet langer de zorg voor de watersector of milieuactivisten, maar een existentiële zorg voor het bedrijfsleven en de veiligheidssector, ook in Europa. Dit betekent dat er een nieuwe, urgente, agenda ligt waar de watersector oplossingen kan bieden en de richting kan wijzen.

Zoals geschetst in figuur 3 is de mondiale watercrisis en met name de impact die deze heeft door mensen te beïnvloeden. Goed watermanagement, preventie, adequate respons op rampen, zoals een droogte of overstroming, betrokkenheid van stakeholders bij het waterbeheer: ze zijn te organiseren en de watersector en andere sectoren, zoals de landbouwsector en energiesector, beschikken al over de noodzakelijke kennis hoe dit te doen. Het vereist echter de politieke wil om hier prioriteit aan te geven.

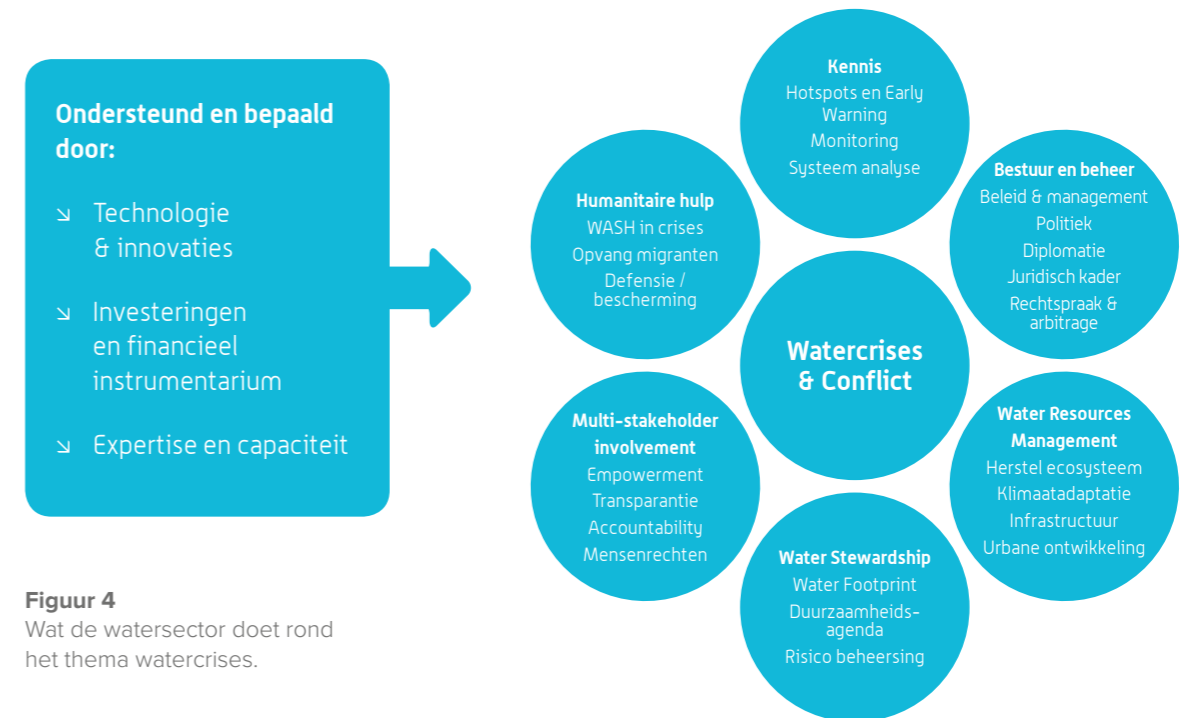

Figuur 3
watercrisis: oorzaken en wat het effect kan zijn.

3. DE NEDERLANDSE WATERSECTOR: WATERCRISES & CONFLICT

De relatie tussen de mondiale watercrisis en conflicten, rampen en migratie zet het thema water weer hoog op de politieke agenda, waarbij vanuit de Nederlandse en Europese politiek vooral gekeken wordt naar de omringende regio's van Europa, waar de combinatie van waterstress, politieke spanning en migratie een bedreiging vormen voor de stabiliteit. De hoeveelheid water in de wereld kunnen wij niet veranderen, wel de manier waarop het beheerd en gebruikt wordt en dus welke impact dit heeft op mensen en ecosystemen. Een belangrijk deel van de watercrisis is een probleem van (mis)management²² en dus beïnvloedbaar. De Nederlandse watersector kan met advies, expertise, implementatiekracht en een groot netwerk een substantiële bijdrage leveren aan beter beleid en beheer,

door goede analyses, impactvolle innovaties en ondersteuning van meer transparante en inclusieve vormen van overleg en informatiesystemen. Dit heeft een maatschappelijke relevantie en biedt zakelijke kansen. Nederlandse bedrijven en investeerders hebben daarnaast ook in hun eigen gedrag invloed op de watercrisis door hun water footprint en door hun betrokkenheid bij activiteiten die in het watersysteem interveniëren. Tegelijk lopen Nederlandse belangen een risico wanneer de watercrisis productieketens, projecten of medewerkers elders bedreigt of middels migratiestromen onze kant op komt. Dit alles geeft Nederland een belang en een verantwoordelijkheid om bij te dragen aan het voorkomen van conflicten en migratiestromen, die mede door waterproblemen worden veroorzaakt.

Figuur 4
Wat de watersector doet rond het thema watercrises.

Zoals te zien in figuur 4 zijn veel partijen binnen de Nederlandse watersector actief op deelreinen die zeer relevant zijn voor het thema water en conflict. Het werk dat zij doen is in de meeste gevallen echter niet vanuit het perspectief van conflictpreventie ingestoken. Zij komen in hun werk wel in aanraking met (dreigende) conflicten en disputen, meestal lokaal, en kunnen die positief of negatief beïnvloeden en risico's lopen.

Een beperkte groep is expliciet met dit thema bezig: een aantal instellingen die zich concentreren op waterdiplomatie, een aantal kennisinstellingen die de relatie water & crises onderzoeken en analyses maken en noodhulporganisaties alsmede NGOs die zich met mensenrechten en conflict rond natuurlijke hulpbronnen bezighouden.

²² Human Development Report 2006, p. 133

3.1 ANALYSE - INFORMATIESYSTEMEN VOOR RISICOANALYSE EN EARLY WARNING

Diverse wetenschappers en kennisinstellingen binnen en buiten Nederland hebben zich de afgelopen jaren specifiek gericht op de thematiek van klimaat of water en conflict of migratie en op waterdiplomatie.

De gevolgen van klimaatverandering vertalen zich vaak in waterproblemen en dus zijn klimaatstudies evenzeer relevant.

Instellingen die op dit thema actief zijn in Nederland, zijn onder meer:²³ IHE Delft, Deltares, Clingendael, The Hague Institute for Global Justice (THI), en The Hague Centre for Strategic Studies (HCSS), UPEACE (Centre The Hague), Leiden Universiteit/Den Haag Campus en de Wageningen Universiteit (WUR). Verder wordt er intensief samengewerkt met diverse buitenlandse/internationale instellingen, zoals bijvoorbeeld: WRI, UPEACE (Costa Rica), Oregon University, SIWI, UNESCO-IHP PCCP programme, UNECE (Geneva), Uppsala University, Heimholz Centre for Environmental Research-UFZ.

Het terrein van onderzoek op water en conflict is heel breed en divers. Veel onderzoek richt zich op de relatie water - conflict in het algemeen en in specifieke (geografische) gebieden en op ervaringen met waterdiplomatie, internationale verdragen, conflictpreventie en instituties van watermanagement. Op het gebied van analyse zijn Deltares, WRI, HCSS en IHE Delft ook tools aan het ontwikkelen, die kunnen voorspellen waar conflicten als gevolg van waterproblemen en in samenhang met andere problemen, kunnen ontstaan.

Daarnaast zijn veel onderzoekers vanuit andere disciplines betrokken bij het onderwerp waar deze het thema water en conflict of migratie ergens raken,

zoals vanuit de landbouw, veeteelt, voedsel, klimaatverandering, conflicten, migratie, bestuur, internationaal recht, mensenrechten, informatie, economie, etc.

De correlatie tussen water, conflict en migratie en hoe de verbanden nu precies lopen vereist nog meer onderzoek, om deze ook een redelijk betrouwbare voorspellende waarde te kunnen geven naar de toekomst toe. Ook is het belangrijk om daarbij te kijken welke factoren cruciaal en beïnvloedbaar zijn, om zo preventief te kunnen interveniëren. Dit zal vaak heel context afhankelijk zijn. Voor beleidsmakers, maar ook voor bedrijven of NGOs die in een bepaald conflictgebied opereren, is het erg belangrijk te begrijpen waar de brandhaarden zijn, hoe die relaties liggen, hoe ernstig spanningen zijn, welke factoren daarbij relevant zijn en met name welke processen, tools en interventies onder welke omstandigheden succesvol kunnen zijn om conflicten te voorkomen of op te lossen.

Daarnaast is het van groot belang, wanneer in een mogelijk conflict wordt bemiddeld, om de fysieke, politieke, economische en institutionele situatie zo goed mogelijk in kaart te hebben. Hierbij wordt een heel additioneel netwerk van kennis en analyse relevant, van hydrologie tot landbouw, van bestuurskunde tot economie. De lokale context is telkens anders en een goed begrip van die context kan zicht geven op (innovatieve) oplossingen, die beleidsmakers in hun onderhandelingen kunnen informeren. In Nederland bestaat een rijkdom aan expertise op dit gebied.

3.2 OVERLEG - WATERDIPLOMATIE EN MULTI-STAKEHOLDER PROCESSEN

Waterdiplomatie

Onderhandelen en het vastleggen van afspraken in verdragen, met name wanneer deze worden geïmplementeerd door sterke instituties, is de beste oplossing voor waterconflicten en heeft de wereld al voor veel conflict behoed. Onderhandelen is goedkoper

dan oorlog (Petersen-Perlman, 2017).²⁴ Waterdiplomatie, samen met wetten, conventies en instituties die het (internationaal en nationaal) recht bepalen en bewaken, vervullen daarom een cruciale rol in de preventie van conflict.

Hoe sterker dit institutionele kader, hoe vrediger. Daarom zijn fragiele staten waar het rechtssysteem slecht functioneert extra kwetsbaar.

Waterdiplomatie kent diverse interpretaties, die wel eens verwarring geven. Sommigen definiëren het breed als “de interventies die ondernomen kunnen worden om conflicten tussen of binnen landen, die verband houden met de beschikbaarheid, de allocatie of het gebruik van water, te voorkomen of op te lossen.”²⁵ Anderen houden vast aan een nauwere definitie, die zich specifiek richt op formele onderhandelingen tussen staten over grensoverschrijdende (transboundary) rivieren, meren en aquifers.²⁶ Ik zal eerst deze laatste definitie volgen. Dit zijn diplomatieke, politieke en/of juridische onderhandelingen om tot afspraken te komen tussen betrokken staten, vaak met betrokkenheid van een neutrale ‘third party’ die in het proces kan faciliteren of bemiddelen. In eerste instantie is deze diplomatie het domein van ambassades of Internationale Organisaties (IOs), zoals de Verenigde Naties of de Wereldbank. In bepaalde gevallen kan ook een onafhankelijke derde door partijen in een conflict gevraagd worden een faciliterende rol te spelen, vanwege diens speciale relatie met de verschillende partijen of speciale expertise. Vertrouwen, diepgaand inzicht in de context van het conflict, diplomatieke vaardigheden en onafhankelijkheid zijn altijd cruciaal. Bij escalerende conflicten kunnen staten ook nog naar het Permanent Hof van Arbitrage en het Internationaal Strafhof in Den Haag gaan.

In 2010 publiceerde de WRR het rapport “Aan het Buitenland Gehecht”²⁷ dat Nederland adviseerde zich te richten op niche diplomatie, bijvoorbeeld op het terrein van water. Het Ministerie van Buitenlandse Zaken liet hierop een onderzoek uitvoeren naar water diplomatie door het Instituut Clingendael²⁸ Vervolgens bundelden vijf organisaties die op het gebied van waterdiplomatie actief waren hun krachten in het Water Diplomacy Consortium (WDC). Dit waren THI, UPEACE (Centre The Hague), het Water Governance Centre (WGC), UNESCO/IHE en het Instituut Clingendael. De leden van het consortium organiseerden in 2013 een conferentie over Water, Peace and Security in het Vredespaleis en een seminar in 2014.

Daarna organiseerden zij sessies over water diplomatie tijdens de conferenties van het Planetary Security Initiative (PSI) in het Vredespaleis, in 2015 en 2016. De conferenties werden mede gefinancierd door het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Ook werden enkele projecten en trainingen in samenwerking uitgevoerd.

IHE Delft en UPEACE startten in 2015 MSc. programma's in “Water Conflict Management” en in “Water Cooperation and Diplomacy” in samenwerking met Oregon University en UPEACE Costa Rica. Het idee werd opgevat dat het consortium in samenwerking met de gemeente Den Haag een global hub voor waterdiplomatie kon opzetten. Hierbij werd een logische link gelegd tussen Nederland en specifiek Den Haag als vestigingsplaats voor instituties op het gebied van water en op het gebied van vrede, veiligheid en internationaal recht. Het ontbreekt daardoor nog aan goede coördinatie en een ‘one stop shop’ waar organisaties en landen heen kunnen als zij ondersteuning, kennis of training zoeken op dit terrein, zoals eerder voorzien.

Waterdiplomatie wordt nog steeds gezien als een logische en strategische kans voor Nederland om een belangrijke bijdrage te leveren. Wel merkten sommige geïnterviewden op dat omdat wij slechts een klein land zijn internationale samenwerking hierbij wel nodig is. Een gecoördineerde aanpak is ook om efficiëntie redenen belangrijk. Daarbij wordt met name gekeken naar de EU en collega EU lidstaten. Zweden en Duitsland zijn zeer actief op dit terrein en hebben al nationale capaciteit opgebouwd. Ook Slovenië en Hongarije hebben interesse hun activiteiten op dit terrein te verhogen.

De Foreign Affairs Council heeft in 2013 de EU strategie op het terrein van water diplomatie uiteengezet. Hier heeft ook Nederland zich aan gecommitteerd.²⁹ Daarin werd onder meer het belang van de promotie van stabiliteit middels water diplomatie, samenwerking, water conventies, duurzaam en egalitair geïntegreerd water management en de participatie van alle stakeholders erkend. De EU zou zich hier, in nauwe samenwerking en in coördinatie met lidstaten, pro-actief voor gaan inzetten. De uitvoering wordt geleid vanuit de European External Actions Service (EEAS) en het Green Diplomacy Network, met betrokkenheid van het Directorate Generale for International Cooperation and Development (DG DEVCO) en het Directorate General Environment (ENV) van de Europese Commissie. Zij staan ook in contact met het Nederlandse Ministerie van Buitenlandse Zaken.

Internationale samenwerking is essentieel en kan het best worden gezocht vanuit een bewustzijn van de eigen positie, toegevoegde waarde en kracht. Daarbij kan Nederland initiatief nemen en een eigen rol en visie ontwikkelen, in samenhang met internationale partners en met een uitnodigend beleid.

²³ De inventarisatie in deze studie is niet uitputtend. Er zullen zeker partijen zijn die ik niet ben tegengekomen tijdens deze schetsmatige studie, maar zich wel met de problematiek bezighouden.

²⁴ Jacob D. Petersen-Perlman, Jennifer C. Veilleux & Aaron T. Wolf (2017): International water conflict and cooperation: challenges and opportunities, Water International, DOI: 10.1080/02508060.2017.1276041

²⁵ <http://www.waterdiplomacyconsortium.org/category/about-us/>

²⁶ Genderen, Ruben van en Jan Rood: “Water Diplomacy, a niche for the Netherlands?” Netherlands Institute of International Relations Clingendael, December 2011

²⁷ WRR, Aan het Buitenland Gehecht, over verankering en strategie van het Nederlands buitenlandbeleid, 2010, p.64-68

²⁸ Genderen, Ruben van en Jan Rood: “Water Diplomacy, a niche for the Netherlands?” Netherlands Institute of International Relations Clingendael, December 2011

²⁹ Council of the European Union, Council conclusions on EU water diplomacy, Foreign Affairs Council Meeting, Brussels, 22 July 2013.

Eerdere ervaringen wijzen er op dat het belangrijk is dat er in Nederland leiderschap, visie en commitment is dat zo'n initiatief kan leiden.

Wanneer er een politieke ambitie en commitment ligt kan een (bescheiden) hub, in de vorm van enkele personen, het initiatief trekken en coördineren,

Technisch advies, informeel overleg en multi-stakeholder processen

Bij formele onderhandelingen tussen staten spelen kennisinstellingen en consultants vaak een belangrijke ondersteunende rol om analyses aan te dragen die de gesprekken objectief kunnen informeren. Op meer technisch uitvoerend niveau, bijvoorbeeld tussen ministeries en uitvoerders spelen consultants, NGOs en kennis experts ook vaak een informele faciliterende rol. Diverse geïnterviewde personen gaven aan dat zij tijdens missies en in projecten met partijen om de tafel zaten, die normaal gesproken niet of moeizaam met elkaar samenwerken, zoals in de Balkan, het Midden-Oosten, India en Pakistan, India en Bangladesh of Centraal Azië. Water bleek hier vaak een kans om partijen samen te laten komen. Daarbij was het belangrijk om het gesprek juist zoveel mogelijk niet-politiek of juridisch maar juist technisch en operationeel te houden. Op deze wijze kunnen soms praktische oplossingen worden gevonden die waterproblemen aanpakken, zonder dat er een expliciete politieke overeenstemming aan ten grondslag ligt. Er werd op gewezen dat Nederlandse consultants deze rol goed kunnen vervullen door onze "poldertraditie", ons imago als water expert en omdat Nederland geen politieke grootmacht is. Omdat dit geen formele onderhandeling op politiek niveau is, worden deze processen niet gezien als waterdiplomatie, maar zij kunnen op uitvoerend niveau wel overleg faciliteren, soms ook om formele overeenkomsten voor te bereiden.

Spanningen tussen stakeholders over water komen overal voor en leiden slechts in uitzonderlijke gevallen tot gewapend conflict. Escalatie vindt in de regel alleen plaats als er een politieke context is, waarin mensen tot geweld worden aangezet. Toch wezen meerdere respondenten erop dat ze zij de spanningen zien toenemen door de toegenomen concurrentie, versterkt door klimaatverandering. De situatie wordt nijpend. Dit kan op veel plaatsen in de wereld tot (lokaal) conflict of migratie leiden. Een indicator van deze toegenomen

zoals eerder voorzien. Dit kan aansluiten bij bestaande structuren/organisaties. Er zijn door enkele betrokkenen al concept voorstellen voor geschetst, die als basis kunnen dienen.

spanning is ook de toename in geweld tegen milieu-activisten, vooral in Latijns-Amerika en Zuid-Oost Azië, zoals in kaart gebracht door de organisatie Global Witness.³⁰ Dammen en waterrechten werden als een van de top 5 sectoren genoemd waarover de conflicten gingen, na mijnen & exploratie, agri-business en illegale houtkap.

Lokale conflicten kunnen vermeden worden door goede betrokkenheid van alle stakeholders bij het waterbeheer, waarbij belangen worden afgewogen en zo nodig gecompenseerd. Dit is geen nieuw inzicht, het is onderdeel van een goede Integrated Water Resources Management benadering, die de sociale, politieke, institutionele en ecologische duurzaamheid van het waterbeheer in een stroomgebied adequaat aanpakt. Het krijgt wel een nieuwe urgentie.

Bij veel grote projecten wordt om deze reden een impact assessment en goed stakeholder overleg vereist door investeerders en regelgeving. Helaas wordt dit in de praktijk niet altijd serieus uitgevoerd of heeft het een lage prioriteit. Respondenten wezen erop dat Nederlandse consultants traditioneel goed zijn in het omgaan met multi-stakeholder processen, maar dat aan deze kwaliteit door de opdrachtgevers geen hoge prioriteit wordt gegeven bij de selectie van de uitvoerende organisatie. Er wordt vooral op kosten geselecteerd of op specifieke technische expertise. Maatschappelijke druk, bijvoorbeeld vanuit investeerders en NGOs, kunnen opdrachtgevers hier toe aanzetten. Vanuit Nederland zou door de Nederlandse overheid en door Nederlandse financiers hier scherper op kunnen worden toegezien, waar Nederlands geld wordt ingezet. Dit kan ook onderwerp zijn van discussie in bilateraal en multilateraal overleg, zeker waar Nederland financiert. Betere stakeholder betrokkenheid komt de stabiliteit en kwaliteit ten goede.

Maatschappelijke organisaties spelen op lokaal niveau een faciliterende en controlerende rol ten aanzien van de concurrerende stakeholders en belangen (bedrijven, overheden, gemeenschappen, milieu). Dit kunnen milieu-organisaties zijn (WWF, IUCN, Wetlands International, Both Ends, Greenpeace, etc), vredesorganisaties (PAX) ontwikkelingsorganisaties (Oxfam Novib, SNV, CORDAID, Action Aid, Woord en Daad, etc) of mensenrechten organisaties (Human Rights Watch, Amnesty International). Net als bij waterdiplomatie tussen staten is acceptatie van de NGO als bemiddelaar afhankelijk van goed lokaal inzicht en netwerk, vertrouwen, onafhankelijkheid en diplomatieke vaardigheden. Ook lokaal zijn adequate onderliggende analyses essentieel om onderhandelingen te informeren. Deze rol van NGOs zou nog veel explicieter door investeerders, overheden en bedrijven kunnen worden benut en ondersteund.

Tegelijk is de rol van NGOs, kennisinstututen en media als toezichthouder en campaigner cruciaal om politieke druk te genereren, de realiteit te controleren en problemen zichtbaar te maken. Zeker in een context waar formeel toezicht niet optimaal functioneert. Met name deze rol

als 'tegenmacht' staat wereldwijd sterk onder druk. Het Ministerie van Buitenlandse Zaken heeft met het programma van strategische partnerschappen deze rol extra steun gegeven en dit is een belangrijke bijdrage aan de (verder door bezuinigingen afnemende) capaciteit van NGOs, die zou moeten worden gecontinueerd. Met moderne media en informatietechnologie kan transparantie, toezicht en informatiedeling op innovatieve wijze uitgevoerd worden.

Om conflicten te voorkomen zijn constructieve onderhandelingen tussen twistende partijen en een functionerend juridisch kader op alle niveaus van cruciale waarde. Hiervoor is gedegen informatie belangrijk. Diplomaten, NGOs, consultants en kennisinstututen kunnen een faciliterende en informerende rol spelen in dit proces, ieder vanuit hun eigen rol. Juridische steun kan helpen tot formele akkoorden en regelgeving te komen. Maatschappelijke organisaties, kenniscentra en media kunnen tevens politieke druk en toezicht genereren. Goed bestuur en vredige onderhandelingen kunnen conflicten afwenden.

3.3 PRAKTISCHE OPLOSSINGEN VOOR DUURZAAM EN INCLUSIEF WATERMANAGEMENT

Zoals gezegd zijn de meeste partijen in de Nederlandse watersector slechts indirect betrokken bij het thema water en conflict. Niet omdat zij in hun werk specifiek gericht zijn op conflictpreventie of oplossing, maar omdat conflicten in de context van hun werk meespelen. Dit zijn ook de partijen die vele praktische oplossingen kunnen bieden voor verbeterd watermanagement en -beheer. Zij bieden het handelingsperspectief om de waterproblemen zelf aan te pakken en kunnen aan de onderhandelingstafel alternatieve oplossingen brengen. Dit geldt voor alle mogelijke bedrijven en organisaties binnen en buiten de watersector. Denk ook aan de financiële wereld, producenten die water gebruiken (landbouw, voedsel, energie, etc), technologiebedrijven die innovaties kunnen bieden, of waterschappen die kunnen ondersteunen in beter waterbeheer.

Deze oplossingen zijn niet nieuw. Echter, de context van sociaal-politieke spanningen die deze oplossingen meer dan ooit vereisen, geven ze extra urgentie.

Er moet een watertransitie komen en deze partijen kunnen de tools daarvoor leveren. De zorg om stabiliteit legt ook additionele eisen op. Bij oplossingen voor stabiliteit moet rekening worden gehouden met de sociaal-politieke en ecologische context op korte en lange termijn: ze zijn blue, green and social.

Oplossingen kunnen zich richten op zaken als efficiënter en schoner watergebruik, ontziltling, herstel van eco-systemen, circulaire systemen, betere dienstverlening en duurzame infrastructuur. Maar zij kunnen ook liggen op het gebied van goed bestuur, kennis en capaciteit, transparantie, participatie, monitoring, management, verdeling en financiering. Bij klimaatadaptatie richt men zich vanuit dit perspectief dan niet slechts op waterveiligheid, maar (ook) op waterzekerheid en inclusiviteit op korte en lange termijn. Deze visie zou door Nederland expliciet uitgedragen en ondersteund kunnen worden. Dit kan innovatie en business genereren voor de noodzakelijke mondiale watertransitie.

³⁰ <https://www.globalwitness.org/en/campaigns/environmental-activists/#more> Global Witness publiceerde in 2016 het rapport "On Dangerous Ground" over dit onderwerp.

3.4 WATER STEWARDSHIP

Nederlandse bedrijven, investeerders en organisaties kunnen via hun eigen activiteiten direct bijdragen aan stabiliteit en duurzaamheid. Of deze ondermijnen. Dit kan betrekking hebben op mijnen, energiebedrijven, bloemtelers en de voedselindustrie, bierbrouwers en bedrijven die betrokken zijn bij de uitvoering van infrastructurele projecten. En hun investeerders.

Al deze partijen hebben een belang bij politieke stabiliteit, veiligheid, de duurzame beschikbaarheid van water en een goed imago. Ze hebben ook een maatschappelijke verantwoordelijkheid naar de landen en gemeenschappen waar zij produceren. Bovendien kan de consument in Nederland die verantwoordelijkheid van hen eisen.

Deze belangen en verantwoordelijkheid vertalen zich allereerst naar de directe eigen activiteiten (on site) en hun impact op het watersysteem (waterverbruik, vervuiling, disruptie van ecosysteem) en ten tweede naar hun pro-actieve bijdrage aan een eerlijk, efficiënt en duurzaam gebruik en beheer van water in het stroomgebied, waarbij lokale stakeholders betrokken zijn. Dit optreden van bedrijven als “water stewards”³¹ kan conflicten helpen voorkomen. Het kan een bedrijf of organisatie overigens soms ook enige bescherming bieden ten tijde van conflict, omdat een bedrijf dat veel steun heeft onder de lokale bevolking eerder door hen zal worden ontzien.³²

Water stewardship is natuurlijk evenzeer van belang voor bedrijven in Nederland, die via hun productieketen en toeleveranciers indirect interveniëren in het watersysteem in andere landen en daar ook van afhankelijk zijn.

Een bekend voorbeeld van een dergelijk initiatief is het bewust terugdringen van de water footprint van producten. Het Water Footprint Network is een internationale samenwerking, opgericht met betrokkenheid van IHE Delft, de Universiteit Twente, het NWP en WWF en gevestigd in Den Haag. Het netwerk heeft analyse methoden en standaarden ontwikkeld om het direct en indirect watergebruik voor een product in kaart te brengen. Op eenzelfde wijze kan de (water)keten van producten worden doorgelicht op de impact op duurzaam en inclusief waterbeheer. De Alliance for Water Stewardship en diens regionale afdelingen hebben hier standaarden en een certificeringssysteem voor ontwikkeld.

Het Nederlands bedrijfsleven kan een voorbeeld stellen door collectief een pact aan te gaan voor water stewardship of zich individueel aan te sluiten bij het Water Footprint Network of de Water Stewardship Alliance, waarbij het zichzelf committeert aan standaarden van verantwoord watergebruik. Een heel aantal bedrijven hebben dit al gedaan en dit kan expliciet gepromoot worden, ook vanuit de overheid en het NWP.

3.5 VERDUURZAMING VAN DE HUMANITAIRE HULP

Humanitaire rampen door waterschaarste, water overvloed en conflict nemen mondiaal toe. Meer dan 65 miljoen mensen wereldwijd waren eind 2015 gevlucht van huis, een record sinds de Tweede Wereldoorlog.³³ Ook het aantal getroffen van rampen wordt groter, zoals tijdens de El Niño/La Niña ramp van 2016 (60 miljoen getroffen, wereldwijd)³⁴ en de huidige hongersnood door droogte en conflict in Nigeria, Zuid-Sudan, Somalië en Jemen (meer dan 20 miljoen mensen direct bedreigd met honger³⁵). Dit creëert financiële, organisatorische en politieke uitdagingen.

Tegelijk zijn de werkomstandigheden voor hulporganisaties moeilijker geworden, doordat strijdende partijen en de internationale gemeenschap zich minder houden aan het internationaal humanitair recht, zoals de Conventies van Geneve.

Inmiddels blijkt ook dat vluchtelingen langer afhankelijk blijven van hulp dan aanvankelijk gedacht. Gesteld wordt dat vluchtelingen gemiddeld 17 jaar in een vluchtelingenkamp verblijven.³⁶

Traditioneel is noodhulp echter gericht op het redden van levens, niet op lange termijn investeringen. Structurele opvang van vluchtelingen ligt bovendien vaak politiek gevoelig en er is vaak terughoudendheid hierin te investeren. Vaak zijn host communities ook zelf arm en kwetsbaar en dit levert spanningen op als vluchtelingen die situatie verergeren of als zij betere hulp krijgen dan de lokale bevolking. Daarnaast zijn de rechten van vluchtelingen complex en beperkt. Dit belemmert hun zelfstandigheid, ontwikkeling en welzijn. Toch kunnen voorzieningen, zoals watervoorzieningen, vaak duurzamer en meer bijdragen aan de omgeving. Er ontstaan nieuwe inzichten, ook op watergebied, die de scheiding tussen noodhulp en ontwikkelingshulp doen afnemen. Op het WEF 2017 was vernieuwing van de humanitaire hulp en de mogelijke bijdrage daaraan van innovatieve publiek private samenwerking een belangrijk thema. Initiatieven richten zich vooral op data, informatie en financiële instellingen.³⁷ Dit kan echter ook op het gebied van water.

De Nederlandse watersector, in brede zin (ontwikkelingsorganisaties, drinkwaterbedrijven, waterschappen en technologie bedrijven) kan in dialoog gaan met noodhulp organisaties en hun expertise en slagkracht bijdragen voor meer duurzame oplossingen op schaal. Ook defensie kan hier een rol in spelen, zoals al gebeurt bij vredesmissies. Dit vereist wel een uitgebreide dialoog, want de expertise moet passend zijn op de lokale behoeften, capaciteiten, structuren en qua prijs concurrerend zijn.

Een mogelijk nog grotere bijdrage kan worden gegeven aan preventie, early warning systemen en wederopbouw. Dit geldt zowel voor overstromingen als droogte. Vaak vinden rampen plaats in kwetsbare gebieden en die kwetsbaarheid en dus de impact van rampen kan worden verminderd. Dit kan veel lijden en kosten voorkomen.

Nederland kan zich internationaal sterk maken voor de modernisering van de noodhulp op watergebied, met nadruk op preventie, duurzaamheid en rehabilitatie die de weerbaarheid vergroot.

Het bieden van humanitaire hulp is vooral het domein van specifieke hulporganisaties:

- ↘ VN organisaties, met name WFP, UNHCR, UNICEF, welke clusterhoofd is voor water en sanitatie, UN OCHA, die de humanitaire activiteiten van de VN coördineert. De UNDP is met name betrokken bij preventie en rehabilitatie. De UNISDR coördineert de implementatie van de International Strategy for Disaster Reduction (ISDR). UN OCHA zal in 2017 haar data centrum openen in Den Haag.
- ↘ Internationale Organisaties: het International Committee of the Red Cross (ICRC), voor hulp in conflicten, en de International Federation of the Red Cross and Red Crescent National Societies (IFRC), voor hulp bij natuurrampen en de International Organisation for Migration (IOM). Het klimaatbureau van het Rode Kruis is in Den Haag gevestigd.
- ↘ Particuliere organisaties (NGOs), zoals in Nederland: Oxfam Novib, Save the Children, Artsen Zonder Grenzen, Stichting Vluchteling (IRC), CARE, Cordaid, ZOA en ICCO.

De Nederlandse overheid en de EU (via ECHO) zijn belangrijke donoren voor humanitaire hulp via deze organisaties. Veel van deze organisaties hebben een aanwezigheid in Nederland. Vaak beperkt dat zich tot de inzameling van fondsen en begeleiding van de besteding van gelden, maar enkelen werken ook direct in de uitvoering. Bij de meesten ligt de uitvoering van de hulp bij een internationale afdeling elders in de wereld en/of bij nationale organisaties en partners. Voor wat betreft water ligt de nadruk in de humanitaire hulp op levens redden door het bieden van Water, Sanitatie en Hygiëne (WASH) voorzieningen aan getroffen. Bij preventie en rehabilitatie wordt ook gewerkt aan watermanagement. Dit gebeurt deels door dezelfde organisaties, maar grootschalige rehabilitatie is meer het domein van nationale overheden en bedrijven.

³¹ Water Stewardship wordt wel gedefinieerd als: The use of water that is socially equitable, environmentally sustainable and economically beneficial, achieved through a stakeholder-inclusive process that involves site and catchment-based actions., Alliance of Water Stewardship, <http://a4ws.org/about/>

³² Dit bleek bijvoorbeeld recent in Kenia bij aanvallen van boerderijen in de provincie Laikipia door pastoralisten als gevolg van de droogte in Noord Kenia, <https://www.theguardian.com/world/2017/mar/19/kenya-range-war-reopens-colonial-wounds>

³³ “Forcibly displaced”, <http://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>

³⁴ Oxfam International: <https://www.elninooxfam.org/>

³⁵ Giro 555: <https://giro555.nl/wp-content/uploads/2017/03/Factsheet-algemeen.pdf>

³⁶ Deze populaire claim blijkt niet feitelijk onderbouwd te zijn, maar het klopt dat mensen vaak langdurig op de vlucht zijn. <http://www.bbc.co.uk/programmes/p03wgr2n>

³⁷ World Economic Forum: Global Agenda: “The Future of Humanitarian Response”, WEF Annual Meeting 2017, Davos, Switzerland, 17-20 January 2017

De betrokkenheid van de Nederlandse watersector bij noodhulp is nog beperkt. Het RVO voert in samenwerking met het NWP twee programma's uit voor de inzet van Nederlandse waterexperts voor humanitaire hulp: het Dutch Risk Reduction Team (DRR-Team) en het Dutch Surge Support (DSS water) programma. Het DRR-Team is een pool van experts die bilateraal kunnen worden ingehuurd voor bijvoorbeeld het opstellen van een rehabilitatie plan na een ramp. DSS water is een pool van experts die door enkele VN organisaties (UNICEF, UNHCR, WHO) direct na een ramp kunnen worden opgeroepen, om ondersteuning te bieden. De experts zijn vooral consultants, soms van bedrijven, soms zelfstandigen. Het DRR-Team programma heeft een pool van 250 experts en DSS water heeft een pool van ongeveer 80 experts. Voor het DRR-Team programma zijn er sinds 2013 zo'n 35 missies geweest naar 28 landen, voor het DSS programma zijn er sinds 2015 (op 37 aanvragen) 16 missies gerealiseerd.

Naast deze programma's bestaan er samenwerkingen tussen bedrijven en noodhulporganisaties, zoals het Rode Kruis of Nederlandse NGOs en met het Ministerie van Defensie, voor vredesmissies. Een voorbeeld is ook het werk van Wereld Waternet dat Jordanië en Libanon ondersteunt om beter met waterbronnen om te gaan. Deze staan mede door de grote influx van vluchtelingen onder druk. Dit soort samenwerkingen kunnen als voorbeeld dienen.

3.6 CONCLUSIE

Water en crisis is een vrij nieuw perspectief, dat steeds actueler wordt. Er wordt nog maar in beperkte mate expliciet op het thema gewerkt. Dit is vooral in de sfeer van kennisinstellingen (analyse, onderzoek) en waterdiplomatie. Wat vooral ontbreekt is een overkoepelende en bindende visie of strategie en een mechanisme die de coherentie, samenwerking en slagkracht vanuit Nederland in samenwerking met andere landen op het thema kan bevorderen.

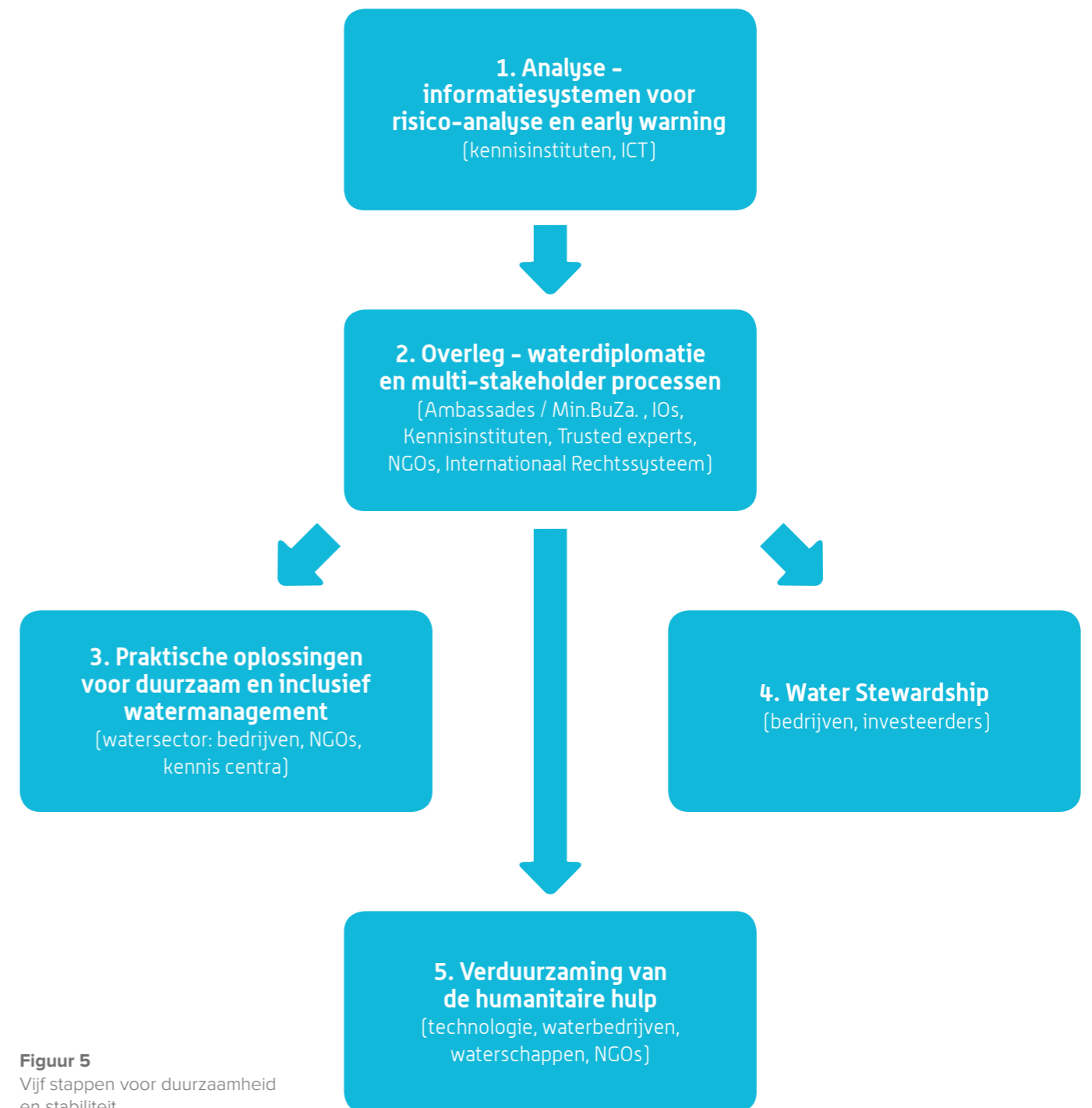
Centraal daarbij staat dat programma's bijdragen aan een verandingslag die duurzaamheid en inclusiviteit bevordert, Nederland kan water voor stabiliteit promoten door vanuit diverse invalshoeken bij te dragen aan de volgende 5 werkvelden.

De noodhulp kent, afhankelijk van de specifieke context, speciale eisen. Belangrijk zijn bijvoorbeeld de schaal, snelheid, soms flexibiliteit (wanneer mensen verplaatsen), logistiek, culturele acceptatie, gemak van gebruik en onderhoud en natuurlijk de kosten. Daar komt de uitdaging bij om voorzieningen nuttig te maken voor omliggende gemeenschappen en duurzaam in de lokale context. Daarnaast ligt er een opgave van samenwerking met en inpassing in de systemen van noodhulporganisaties en overheden. Deze kenmerken maken het wel een heel aparte wereld, die voor buitenstaanders soms moeilijk toegankelijk is.

Er liggen echter grote uitdagingen voor de toekomst, zowel in de directe respons als in de preventie en wederopbouw. De meerwaarde van de watersector ligt het sterkst op de terreinen van verduurzaming bij de opvang van vluchtelingen en in de preventie en wederopbouw en minder bij de directe eerste respons bij een plotselinge ramp, waar snelheid en logistiek het belangrijkste zijn. Maar juist in de verduurzaming, preventie, informatiesystemen en de wederopbouw – die weerbaarheid moet vergroten - is veel impact te bereiken en nog veel expertise vereist. Nederland en de watersector kunnen juist hier hun bijdrage aan leveren.

Deze hoeven niet in een overkoepelend programma te worden gegoten, maar moeten wel aan die overkoepelende visie bijdragen, om gezamenlijk impact te bereiken. Vele actoren in de watersector (en daarbuiten, bijvoorbeeld in de ICT, financiële en landbouw sector) kunnen zo hun eigen specifieke bijdrage aan het geheel leveren. Wanneer ook andere landen worden uitgenodigd hierin samen op te trekken kan dit gezamenlijk een werkelijke transitie bewerkstelligen.

Er zijn vijf samenhangende terreinen waar diverse partijen hun eigen bijdrage aan water voor stabiliteit kunnen leveren, ieder op eigen wijze, maar wel vanuit een overkoepelende visie. Zij kunnen ook als stappen in een proces worden gezien: analyse, overleg en actie.

Figuur 5
Vijf stappen voor duurzaamheid en stabiliteit.

4. BELEIDSCONTEXT

Internationaal sluit de duurzaamheidsagenda van de Sustainable Development Goals (SDGs) uitstekend aan op de thematiek van water en conflict. Cruciaal is dat de SDGs de WASH, milieu, watermanagement en armoede agenda's verbinden en targets zetten waar de wereld zich op moet richten (zie tabel). De geïntegreerde benadering, gericht op inclusiviteit en duurzaamheid, van de SDGs is cruciaal voor de preventie van conflicten. In juli 2018 staat de evaluatie van SDG6 op de agenda van het High Level Forum on SDGs onder de noemer "Transformation towards sustainable and resilient societies". Er is geen organisatie die het thema water in de brede zin, zoals bedoeld in de SDGs mondiaal trekt. Deze discussie is nog gaande in de VN. De uitkomst zal van belang zijn voor de mate waarop water mondiaal op de agenda zal staan en wie dit gaat trekken.

Nederland heeft zich speciaal geïnteresseerd aan de SDGs op water, doordat minister-president Rutte een van de 11 leden is van het High Level Panel on Water. Dit UN panel moet het leiderschap bieden om ervoor te zorgen dat SDG6 en andere SDGs die sterk afhankelijk zijn van water worden bereikt. Nederland richt zich daarbij speciaal, maar niet exclusief, op het thema water valuing. Het panel ging in april 2016 van start voor een periode van twee jaar.

De beleidscontext van water en conflict wordt naast de SDGs ook bepaald door de mondiale klimaatagenda, met name waar deze zich richt op adaptatie. Tijdens de klimaatconferentie in Parijs werd op 12 december 2015 een historisch akkoord gesloten om klimaatverandering tegen te gaan en om de investeringen die nodig zijn voor een duurzame 'low-carbon' toekomst te vergroten. Het akkoord richt zich voor een groot deel op de beperking van temperatuurstijging. Dit is echter niet genoeg om ons tegen klimaatverandering te wapenen. De gevolgen zijn nu al voelbaar voor miljoenen mensen in de wereld en dit zal ook bij een beperkte temperatuurstijging alleen maar toenemen. Die gevolgen worden vooral gevoeld door waterproblemen. Het akkoord voorziet daarom ook in de afspraak (Art.7) dat de capaciteit van landen om zich aan te passen aan klimaatverandering significant zal worden vergroot en kwetsbaarheden verkleind. Ontwikkelingslanden zullen hier extra ondersteuning bij krijgen. Ook Nederland heeft zich aan het Akkoord van Parijs geïnteresseerd. De uitdaging is om in de uitvoering te zorgen dat adaptatie niet alleen ecologisch en fysiek duurzaam is, maar ook de stabiliteit van landen versterkt.

Een ander belangrijk beleidsveld is de humanitaire beleidscontext. Zoals gezegd zetten de toename van conflicten, rampen en vluchtelingenstromen de capaciteit van de humanitaire hulp onder enorme druk. De aantallen vluchtelingen zijn sterk gegroeid en hun verblijf in de opvang kan vele jaren duren. De noodhulp is daar onvoldoende op voorbereid. Het besef bestaat dat humanitaire hulp duurzamer moet, om structurele verbeteringen voor vluchtelingen en gastland te creëren. Daarnaast wordt steeds sterker het belang van goede preventie benadrukt. In 2015 werd het Sendai Framework akkoord gesloten, dat Disaster Risk Reduction (DRR) moet versterken.

SDG6: Ensure the availability and the sustainable management of water and sanitation for all.

6.1 By 2030, achieve universal and equitable access to safe and affordable drinking water for all

6.2 By 2030, achieve access to adequate and equitable sanitation and hygiene for all and end open defecation, paying special attention to the needs of women and girls and those in vulnerable situations

6.3 By 2030, improve water quality by reducing pollution, eliminating dumping and minimizing release of hazardous chemicals and materials, halving the proportion of untreated wastewater and substantially increasing recycling and safe reuse globally

6.4 By 2030, substantially increase water-use efficiency across all sectors and ensure sustainable withdrawals and supply of freshwater to address water scarcity and substantially reduce the number of people suffering from water scarcity

6.5 By 2030, implement integrated water resources management at all levels, including through transboundary cooperation as appropriate

6.6 By 2020, protect and restore water-related ecosystems, including mountains, forests, wetlands, rivers, aquifers and lakes

Er werden vier prioriteiten aangegeven:

1) betere kennis van rampen risico's, 2) versterken van het rampen management 3) investeren in DRR voor een betere weerbaarheid en 4) versterken van disaster preparedness voor een effectievere respons en van de rehabilitatie en reconstructie, 'to build back better'. Hieraan zijn 17 targets gekoppeld voor 15 jaar.³⁸

De urgentie en omvang van de humanitaire crises en de destabiliserende werking die dit heeft, maken klimaatverandering en watercrises nu ook een prioriteit voor onze veiligheid. Het Nederlands Ministerie van Defensie is zich in toenemende mate bewust van deze dreiging. Dit kan helpen om tempo en schaal te genereren. Het is wel van groot belang dat het veiligheidsdenken in de benadering niet uitgaat van het klassieke "bescherming van ons tegen hen" denken, wat tot een repressieve reactie kan leiden, maar vanuit preventief denken, zoals in de door Nederland voorgestane 3D benadering: "Defence, Diplomacy and Development". Met veranderingen in de relaties binnen de NAVO, de roep richting Europa om meer eigen initiatief te nemen is het goed een brug te slaan tussen het waterbeleid en het veiligheidsbeleid. Nederland zou in de bevordering van stabiliteit juist het gebied van water kunnen kiezen als terrein om een voortrekkersrol te spelen.

Voor wat betreft veiligheid is 2018 een extra interessant jaar omdat Nederland in dat jaar de met Italië gedeelde stoel in de VN Veiligheidsraad zal bekleden. Minister Koenders heeft reeds aangegeven dat Nederland het thema klimaat & veiligheid tijdens dit lidmaatschap wil agenderen.

Het Nederlands waterbeleid heeft haar internationale agenda in 2016 verwoord in de Internationale Water Ambitie (IWA). De IWA sluit in haar waarschuwing voor toekomstige bedreigingen nauw aan op het thema

water en conflict, al is de aandacht voor mogelijke migratiestromen en de veiligheidsagenda nog niet sterk verwerkt. Nederland ambieert in de IWA een belangrijke bijdrage te gaan leveren aan het voorkomen van rampen door onder meer klimaatverandering. Daarbij richt Nederland zich primair op stedelijke delta's, maar wel met betrekking van het achterland. Die bredere benadering is erg belangrijk en zou sterker aangezet kunnen worden. De problematiek rond verdroging, ontbossing en landbouw zijn immers van groot belang voor een delta en haar steden, vanwege de vraag naar water, voedsel en energie en vanwege migratie naar de stad. Hoewel de IWA het belang van beleid, bestuur, mensenrechten en verdeling in de visie benoemt, komen deze in het momenteel beschikbaar instrumentarium slechts minimaal naar voren. Meerdere respondenten merkten op dat de IWA zich in de praktijk vooral op economische risico's en fysieke schade richt en minder op de humanitaire en politieke risico's, met implicaties voor de internationale veiligheid en stabiliteit. Daardoor ligt de nadruk in de uitvoering ook sterker op infrastructuur, export en kennisontwikkeling. Met het oog op de risico's van stabiliteit is het belangrijk dat deze benadering te verbreden. De IWA omvat al wel de bescheiden maar relevante "Quick Response Teams" als apart instrument en noemt het belang van waterdiplomatie. De impact hiervan is nu echter nog marginaal. Een vervolg zou zijn aandacht voor sociaal-politieke duurzaamheid ambitieuzer neer te zetten en beter te integreren, te beginnen met de eis dat projecten hier nooit schade aan mogen doen. Wanneer interventies een blinde vlek hebben voor spanningen tussen bevolkingsgroepen kunnen deze onbedoeld worden versterkt.³⁹ Een goede eerste aanzet hiertoe is dat in drie pilots NGOs meekijken bij programma's. Een andere verbreding zou zijn om meer aandacht te geven aan problemen van verdroging en waterverdeling in relatie tot instabiliteit en migratie, met name in politiek fragiele regio's rond Europa.

³⁸ <http://www.unisdr.org/we/coordinate/sendai-framework>

³⁹ Zie ook de kritiek van SOMO, TNI en Both Ends in het rapport 'Social Justice at Bay' (2017) op de door Nederland gesteunde National Capital Integrated Coastal Development (NCICD) plan voor Jakarta

Tijdens interviews hebben mensen met heel diverse achtergronden hun visie gegeven op de mate waarin de Nederlandse watersector en Nederland een extra bijdrage kunnen geven aan het thema water en conflict. Samenvattend zijn dit de belangrijkste genoemde visies:

5.1 KRACHT EN KANSEN VOOR NEDERLAND

- 1 Sterke kennis en expertise op alle deelgebieden van de thematiek – water management, milieu, WASH, versterking van capaciteit en accountability, internationaal recht, noodhulp. Deze zit in bedrijven, kennisinstellingen, overheden en NGOs.
- 2 Nederland heeft als traditioneel waterland een sterk imago en een goede reputatie als het gaat om kennis, kwaliteit en betrouwbaarheid.
- 3 Omdat Nederland geen politieke grootmacht is voegt neutraliteit aan die betrouwbaarheid toe.
- 4 Nederland heeft ook een speciale positie op het gebied van internationaal recht en vrede, zich concentrerend in de stad Den Haag: het Vredespaleis, het Internationaal strafhof, het permanente hof van arbitrage. Er bestaan reeds goede verbanden tussen deze en een groep instituties op het gebied van water diplomatie.
- 5 Een ander pluspunt is dat de Nederlandse watersector, inclusief de betrokken financiële instellingen, veel ervaring heeft met de integrale benadering en met multi-stakeholder processen, waarbij rekening wordt gehouden met conflicterende belangen. Het poldermodel waarbij belangen worden gewogen en conflicten vermeden door overleg en compromissen is in Nederland traditioneel sterk ontwikkeld.
- 6 Veel grote Nederlandse bedrijven en organisaties hebben kantoren dan wel partners over de hele wereld en hebben daarmee toegang tot een breed netwerk. Hoewel dit ze niet per definitie onderscheidt van andere landen wordt dit wel gezien als een belangrijke voorwaarde voor succes.
- 7 Nederland ondersteunt een heel aantal programma's die ook bijdragen aan de sociaal economische stabiliteit, zoals huidige Nederlandse waterprogramma's, de strategische partnerschappen, etc.
- 8 Hoewel het budget van ontwikkelingssamenwerking sterk is afgenomen, zijn budgetten voor humanitaire hulp, veiligheid (defensie), migratie en klimaatadaptatie substantieel, zowel in Nederland en Europa als ook mondiaal. Waar Nederland in deze fondsen participeert kan zij constructieve invloed uitoefenen, zoals bij het Green Climate Fund. Het combineren van klimaatadaptatie en het bevorderen van stabiliteit zal ook voor veel andere investeerders interessant zijn, zoals bijvoorbeeld de Wereldbank. Nederland kan dit agenderen en oplossingen ontwikkelen hoe dit te doen.

5.2 VERBETERPUNTEN EN UITDAGINGEN

- 1 Een veel gehoord commentaar was dat de Nederlandse expertise sterk versnipperd is. Partijen concentreren zich op hun core business en vinden niet altijd de weg naar anderen buiten de "eigen kring". Juist cross-overs naar andere sectoren en ander type organisaties faciliteren innovaties bij een integrale problematiek. Veel mensen gaven aan dat onderlinge concurrentie om beperkte middelen het onderling vertrouwen en samenwerking soms blokkeert en dat bezuinigingen de afgelopen jaren de capaciteit om te investeren in nieuwe onderwerpen en in bredere netwerken sterk beperkt heeft: er is geen ruimte voor ondeclarabele uren, bij zowel bedrijven als non-profits.

Het NWP speelt nu al een belangrijke rol om de sector te bundelen en samenwerking te bevorderen. Er werd vaak gesuggereerd dat het NWP ook op het thema watercrises en waterdiplomatie een verbindende rol kan spelen, door partijen aan elkaar te koppelen, te faciliteren bij het delen van kennis en het versterken van netwerken en samenwerking, in Nederland en internationaal. Dit zou niet alleen richting de watersector moeten zijn, maar ook naar andere sectoren zoals bijvoorbeeld defensie of topsectoren.

- 2 Veel mensen wezen erop dat de Nederlandse expertise sterk is, maar niet uniek en soms ook kostbaar. Daarbij is de investeringskracht van Nederland beperkt vergeleken bij sommige andere landen. De concurrentie is dus groot.

De meerwaarde van Nederlandse bedrijven en organisaties wordt vooral gezien in kwaliteit, betrouwbaarheid en expertise, zoals een innovatieve moderne techniek, gespecialiseerde kennis of de expertise om een zeer complex probleem aan te pakken. Ook integraliteit, neutraliteit en een open, participatieve, benadering werden als meerwaarde gezien. Deze zijn extra geld waard, mits een opdrachtgever het belang van die meerwaarde ziet. Wanneer innovatieve en complexe (integrale, duurzame) oplossingen worden gezocht en betrokkenheid van stakeholders van belang wordt geacht, krijgt de Nederlandse expertise meerwaarde. Hier kan strategischer op worden gestuurd. Die meerwaarde betekent niet dat Nederlandse partijen vooral elkaar moeten zoeken: er werd altijd opgemerkt dat samenwerking met internationale partijen voor lokale kennis, additionele expertise, bredere politieke steun of goedkopere diensten essentieel is voor succes.

- 3 In de context van het belang van internationale samenwerking werd diverse malen de opmerking gemaakt dat partijen terughoudend moeten zijn in het benadrukken van de Nederlandse expertise in termen van "bringing in the Dutch". De toon creëert een gevoel van trots bij partijen in Nederland, maar kan elders irritatie wekken. Daarbij sluit het beeld niet aan bij het grote belang van internationale samenwerking.

Advies was dat de Nederlandse watersector in haar internationale communicatie zich vooral opstelt als partner die anderen uitnodigt tot samenwerking en co-creatie en wederzijds leren voorstaat. Nederland kan daarbij wel (mede) initiatiefnemer zijn.

- 4 Met name vanuit het bedrijfsleven werd erop gewezen dat de benadering in een project primair wordt bepaald door de opdrachtgever en de selectiecriteria in een tender. Deze worden vaak bepaald door nationale sectorale ministeries, die minder affiniteit hebben met integrale en participatieve benaderingen of lange termijn overwegingen, die zo belangrijk zijn voor duurzaamheid en stabiliteit. Financiële afwegingen en het korte termijn effect krijgen prioriteit. Door de grote concurrentie voelen Nederlandse bedrijven zich genoodzaakt hierin mee te gaan, hoewel zij allen zeiden wel minimum kwaliteitscriteria te hanteren waaraan een opdracht moet voldoen.

De Nederlandse overheid en Nederlandse investeerders (in samenwerking met andere landen) kunnen hun invloed benutten om criteria bij tenders en bij de monitoring van opdrachten aan te scherpen, voor een duurzame en geïntegreerde benadering, waarbij stakeholders betrokken worden. Daarnaast kan druk vanuit het maatschappelijk middenveld en analyses vanuit kennisinstututen helpen om in het land en bij investeerders politieke druk te genereren. Wanneer kwaliteit een grotere rol speelt in de selectie van uitvoerders kunnen overwegingen van duurzaamheid en stabiliteit beter geborgd worden en kunnen Nederlandse bedrijven hun expertise voor deze meer complexe opdrachten concurrerend aanbieden.

- 5** Er bestond een zorg over de afname van het belang van Nederland als internationale financier van (water) programma's, terwijl andere landen, met name in Azië, hun investeringen vergroten. Dit vermindert de invloed van Nederland om issues van water en conflict te agenderen of een integrale en participatieve benadering te promoten. Het vermindert ook het vermogen van Nederland om in de opbouw van de juiste capaciteit in Nederland te investeren.

Nederland heeft nog steeds een sterk waterimago en invloed, bijvoorbeeld bij de Wereldbank en via klimaatfondsen. Om die invloed te vergroten is het essentieel met Europese partners en andere internationale partijen samen op te trekken. Niet alleen in de watersector, maar bijvoorbeeld ook via andere kanalen, zoals de UN of de NAVO met betrekking tot veiligheidsissues. Met startkapitaal en de ontwikkeling van een visie in Nederland kan een initiatief ontwikkeld worden, dat andere financiers kan aantrekken. China en andere Aziatische landen – die zelf ook zorgen hebben over watercrises, stabiliteit en klimaatverandering - kunnen hierbij betrokken worden.

- 6** Het Nederlands beleid, instrumentarium en uitvoering is niet altijd coherent. Vanuit diverse ministeries en stakeholders worden verschillende beleidsdoelstellingen nagestreefd. Dit kan de impact, de slagkracht en de geloofwaardigheid van het beleid ondermijnen. De IWA tracht hier coherentie in aan te brengen. Opgemerkt werd dat dit niet typisch Nederlands is en dit bovendien mede wordt veroorzaakt door de grote fragmentatie van het thema water, ook internationaal, bijvoorbeeld bij de VN.

Nederland zou door een update van de IWA kracht en coherente van de eigen watervisie kunnen versterken en vooral ook het instrumentarium daar beter op laten aansluiten. De nieuwe kabinetsperiode biedt hiertoe een kans. Die visie zou een keuze zijn voor een integrale benadering die klimaatadaptatie, duurzame ontwikkeling en politieke stabiliteit met elkaar verbindt. Dit sluit goed aan bij de SDGs, het Akkoord van Parijs en de veiligheidsagenda.

- 7** De IWA is met name in de uitwerking van de overkoepelende visie sterk gericht op delta's en waterveiligheid en minder op de problematiek van droogte en waterkwaliteit die voor conflicten en voor de regio's rond Europa erg relevant zijn.

Het zou vanuit het perspectief van mondiale stabiliteit en duurzaamheid nuttig zijn bij de uitwerking van de IWA sociale en ecologische factoren en overwegingen van goed bestuur en stabiliteit meer aandacht te geven. Ook problemen van verzilting, vervuiling en verdroging zijn van steeds groter belang, in delta's en het achterland.

- 8** Diverse respondenten wezen op de grote slag die geslagen kan worden in het verminderen van de watercrisis door het Nederlands bedrijfsleven en investeerders, middels het verduurzamen en socialer maken van hun eigen interventies en productieketens. Een heel aantal bedrijven is hier al actief mee bezig. Dit kan ook hun eigen kwetsbaarheid verminderen. Bedrijven kunnen hier zelf toe beslissen en de overheid en investeerders kunnen dit pro-actief promoten en ondersteunen. Zo kan bijvoorbeeld een 'pact voor waterstabiliteit' worden gesloten.

- 9** De relatie tussen de (Nederlandse) watersector en de noodhulp, de vluchtelingenopvang en de wereld van vrede en veiligheid is nog niet sterk ontwikkeld, al zijn er wel verbanden. Bij de noodhulp is een hinderende factor dat de belangrijkste uitvoerders buiten Nederland liggen en dit een heel eigen netwerk is. Daarbij is de capaciteit (bij het Ministerie en bij Nederlandse NGOs) om een effectieve beleidsdialoog aan te gaan met uitvoerders beperkt.

Het zou nuttig zijn om de watersector en partijen van noodhulp en vrede en veiligheid bijeen te brengen om te onderzoeken wat er op dit terrein kan gebeuren. Vanuit defensie is hier met de Future Forces Conference al een stap in gemaakt, maar vanuit de noodhulp sector is dat beperkt. De komst van het UN OCHA data centrum naar Den Haag biedt daarbij een kans.

- 10** De landen en regio's die vanuit het perspectief van water en conflict het meest kwetsbaar en relevant zijn, komen slechts beperkt overeen met de focuslanden van het huidige Nederlands waterbeleid of het ontwikkelingsbeleid. Daarnaast zijn de meest kwetsbare landen erg fragiel, waardoor er veiligheidsrisico's bestaan voor werknemers van Nederlandse bedrijven of organisaties. Beide kunnen een hindernis zijn voor Nederlandse partijen om zich op deze landen te richten.

De Europese zorg over instabiliteit in de regio's ten zuiden/zuid-oosten/oosten van Europa kan een reden zijn voor een verschuiving in prioriteit voor Nederland en Europa. Dit is al zichtbaar. Nederland zou echter ook kunnen overwegen om de focus juist te leggen op die landen waar we niet het grootste risico zien, maar de grootste impact kunnen hebben om stabiliteit en duurzaamheid te ondersteunen. Dit zijn niet altijd de regio's met de grootste geopolitieke conflicten, maar kunnen landen zijn waar Nederland een goed netwerk en veel expertise te bieden heeft.

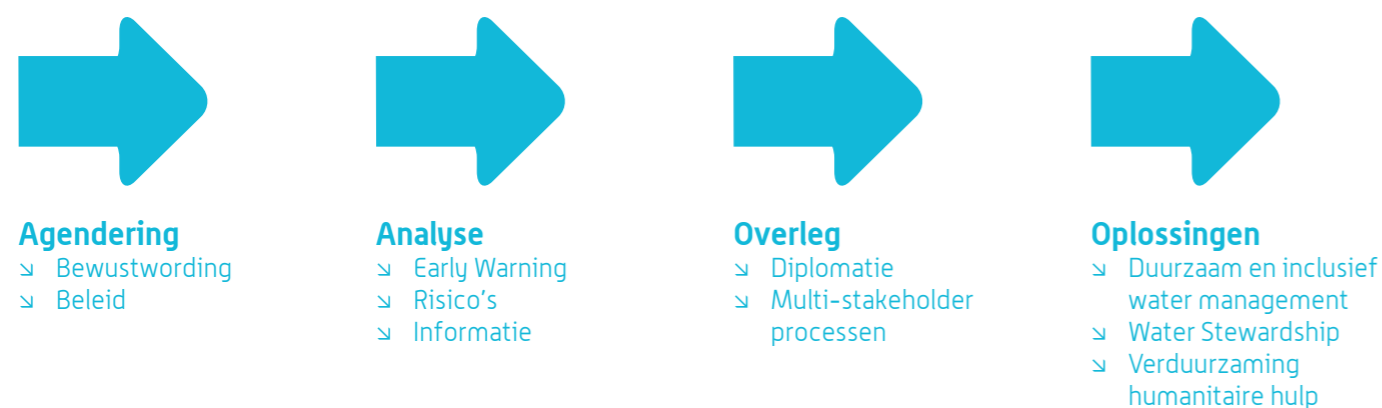
Experts DRR-Team Peru en Ecuador in gesprek met lokale professionals

6. CONCLUSIE EN MOGELIJKE ACTIES VOOR NEDERLAND, DE WATERSECTOR EN HET NWP

De mondiale watercrisis, versterkt door klimaatverandering, en de impact die dit zal hebben op humanitaire rampen, conflicten, migratie en de economie wordt steeds urgenter. De afgelopen jaren heeft de crisis in Syrië de wereld wakker geschud en is de discussie over migratie en de bezorgdheid over de stabiliteit in de wereld opgeblazen. Het dringt met steeds grotere kracht door dat watercrises de stabiliteit verder kunnen ondermijnen en voor grote migratiestromen in de wereld kunnen zorgen. Ook vanuit de veiligheidssector ontstaat daarom aandacht voor klimaat en water. Waterproblemen in de wereld zullen ook een grote impact gaan hebben op de mondiale economische ontwikkeling. Het WEF waarschuwt hier al enkele jaren voor. Nederland kan deze problemen niet zomaar oplossen, maar heeft wel een unieke bijdrage te leveren op het gebied van water.

Nederland kan met kennis, ondersteuning en oplossingen een substantiële bijdrage leveren aan de verbeteringen die nodig zijn voor een duurzaam en inclusief watermanagement, waterbeheer en watergebruik. Het kan daarmee het voortouw nemen en anderen uitnodigen in samenwerking waterproblemen die de stabiliteit ondermijnen, aan te pakken. De hoeveelheid water op de wereld kunnen wij niet veranderen. Wel hoe we met water omgaan. Hiervoor is een gebundelde, integrale, aanpak nodig op schaal. Een nieuwe strategie.

Deze strategie omvat de volgende stappen, die opeenvolgend worden opgestart, maar al snel parallel zullen doorlopen:

Figuur 6
Pad voor waterveiligheid in een fragiele wereld

Om dit te realiseren kan Nederland het momentum pakken en een keuze maken. Op de Internationale Water Ambitie (IWA) voortbouwend kan Nederland een integrale benadering promoten, waarin duurzaam en inclusief water management en waterbeheer bij kan dragen aan mondiale stabiliteit. Deze integrale benadering wil niet zeggen dat elke activiteit op alle relevante terreinen (technisch, bestuurlijk, ecologisch, etc) impact moet hebben, maar wel dat deze bijdraagt aan het geheel, met de minimum eis dat duurzaamheid

en stabiliteit niet wordt ondermijnd. Met nieuwe informatiesystemen kunnen risico's beter in kaart worden gebracht, met internationale diplomatie, het promoten van stakeholder overleg, een sterk juridisch kader en goed bestuur kunnen conflicten worden voorkomen of opgelost en met praktische oplossingen van watergebruik, waterbeheer en waterveiligheid kan de druk op het schaarse water worden verminderd en beter worden benut en verdeeld.

6.1 MOGELIJKE ACTIES VOOR NEDERLAND EN DE WATERSECTOR

1. Agendering en bewustwording

Nederland heeft zich gecommitteerd aan de SDGs en aan het klimaatakkoord van Parijs. Minister-president Rutte is lid van het High Level Panel on Water, dat nog tot in 2018 actief zal zijn. Nederland zet zich daarnaast internationaal sterk in voor het internationaal recht en vrede en deelt momenteel een zetel in de UN Security Council met Italië (Nederland zal deze zetel in 2018 voor een jaar innemen). Ten slotte zijn in diverse platforms discussies gaande over nieuwe visies op de internationale veiligheidsagenda en over de humanitaire hulp. Het thema watercrisis is in al deze discussies relevant. Dit biedt Nederland de kans zich hierop te profileren en initiatief te nemen, en daarbij samenwerking te zoeken met andere landen en partners.

Vooral 2018 biedt veel kansen om hierin stappen te zetten, wanneer Nederland in de veiligheidsraad zit, het 8e Wereld Water Forum plaatsvindt in Brasilia, SDG6 (water) mondiaal geëvalueerd wordt, het High Level Panel tot een afsluiting komt en het nieuwe kabinet hoogstwaarschijnlijk van start is gegaan. Wil Nederland hier pro-actief in zijn, dan zou dat in 2017 moeten worden ingezet.

Er is een scala aan mogelijke acties die Nederlandse partijen hiervoor kunnen ondernemen. Hieronder een lijst met ideeën die tijdens gesprekken op tafel kwamen.

- ↳ Een Ronde Tafel organiseren met relevante deelnemers uit het bedrijfsleven, NGOs, kennisinstututen en ministeries, om dit onderwerp te agenderen en betrokkenheid, relevantie en meningen te testen en mogelijk nadere initiatieven te ontwikkelen. Op basis hiervan een gezamenlijk statement of signaal afgeven over het onderwerp.
- ↳ Met goede informatiesystemen en analyses de mondiale en lokale risico's voor iedereen inzichtelijk maken. Kennis, analyses en oplossingen presenteren op internationale fora zoals de World Water Week in Stockholm, de Amsterdam International Water Week en het Wereld Water Forum.
- ↳ In 2018 bij de UNSC het thema watercrises op de agenda zetten.
- ↳ Vanuit defensie dit onderwerp in Nederland en internationaal agenderen binnen het veiligheidsnetwerk, in de context van de 3D benadering en bevordering van de mondiale stabiliteit.
- ↳ In discussies met ontwikkelingsbanken, investeerders en klimaatadaptatiefondsen het belang benadrukken van sociaal-politieke stabiliteit en ecologische duurzaamheid, naast fysieke waterveiligheid bij klimaatadaptatie. Dit kan bijvoorbeeld worden doorvertaald naar prioriteiten en de kwaliteitscriteria voor selectie en monitoring.
- ↳ Met internationale partners een speciale bijeenkomst organiseren, bijvoorbeeld gekoppeld aan een internationale top, over het thema watercrises/migratie. Nederland kan hierbij met anderen kennis en ervaringen uitwisselen en zich hard maken voor een mondiaal initiatief.
- ↳ In Europees verband nadere invulling geven aan het EU Council besluit van 2013.
- ↳ Het thema water en conflict opbrengen tijdens high level bilaterale contacten via Joint Steering Committees, een Water Panel (Egypte) en integreren in de nieuwe Meerjaren Strategie Plannen van ambassades (MJSPs 2019).
- ↳ Vanuit Nederland en in samenwerking met anderen, een fonds of initiatief opzetten om het thema verder te krijgen. Bijvoorbeeld voor onderzoek, capaciteitsopbouw en programma's voor conflictpreventie middels water in hotspot gebieden. Hier kunnen ook andere participanten bij worden uitgenodigd.
- ↳ Diplomaten, ambtenaren van sectorale ministeries, of medewerkers van internationale instellingen trainingen aanbieden die hen meer bewust maken van de relatie water – conflict en hen tools geven om risico's tijdig te identificeren en constructief overleg te faciliteren.

Het gaat allereerst om de bewustwording en agendering in Nederland richting de watersector, de politiek, betrokken ministeries (Buitenlandse Zaken, Infrastructuur en Milieu, Defensie en Economische Zaken) en andere relevante partijen, zoals investeerders of (top)sectoren met een groot waterbelang. Vervolgens is agendering door Nederland in het buitenland van belang om het onderwerp onder de aandacht te krijgen en samenwerkingen te vinden.

2. Analyse, overleg en oplossingen

Het probleem agenderen is belangrijk, maar dit heeft alleen zin als er ook een handelingsperspectief is. En dat is er. Waterproblemen zijn voor een groot deel watermanagement en bestuurlijke problemen en veel oplossingen zijn al bekend. Vaak wordt nog wel een te eenzijdige benadering gekozen. Bij interviews was iedereen het eens over het belang van integraliteit en een goede belangenafweging tussen betrokken groepen, die daarvoor toegang moeten hebben tot informatie en besluitvorming. Er is innovatie, capaciteit en politieke wil nodig.

Concreet kan de bijdrage van Nederland, met internationale partners, aan oplossingen bestaan uit vijf stappen of werkvelden:

Vijf stappen naar een waterbijdrage aan duurzaamheid en stabiliteit

1. Analyse - informatiesystemen voor risico-analyse en early warning Nederland kan het voortouw nemen in de ontwikkeling en ontsluiting van informatiesystemen over watercrises, waardoor brandhaarden en risico's beter in zicht komen, tijdig adequate actie kan worden genomen en transparantie wordt vergroot. Dit sluit goed aan bij de komst van het humanitaire datacentrum van UN OCHA naar Den Haag. Ook voor het vinden van oplossingen voor waterproblemen is Nederland een kenniscentrum.

Wie: kennisinstellingen, bedrijfsleven, ICT-sector

2. Overleg - waterdiplomatie en multi-stakeholder processen Als klein en neutraal land, met een sterk imago op water en een cultuur van overleg en consensus kunnen wij helpen conflicterende partijen bijeen te brengen, overleg te faciliteren en dit met neutraal technisch advies ondersteunen. Dit kan tussen staten zijn, uitgevoerd door diplomaten, maar ook tussen stakeholdergroepen in een stroomgebied, gefaciliteerd door consultants of NGOs. Wij kunnen anderen hier ook in opleiden en adviseren. En wanneer een conflict niet voorkomen kan worden bieden instituties voor het internationaal rechtssysteem in Den Haag, juridische steun. Daarnaast kunnen NGOs problemen politiek agenderen en controleren, in hun rol van watchdog.

Wie: Ministerie van Buitenlandse Zaken, Ministerie van Defensie, consultants, kennisinstellingen, NGOs, organisaties op het terrein van internationaal recht

3. Praktische oplossingen - voor duurzaam en inclusief watermanagement Nederlandse bedrijven en instellingen kunnen met internationale partners oplossingen vinden voor specifieke waterproblemen die in stroomgebieden spanningen creëren: van hergebruik van afvalwater tot de ontwikkeling van brakwaterbestendige gewassen, van alternatieve energievormen tot de ontwikkeling van circular cities, van bouwen met water tot promotie van goed bestuur en van innovatieve informatiesystemen tot ecologisch herstel. De mogelijkheden zijn eindeloos. De kennis is voorhanden en de urgentie is groter dan ooit. Voorwaarde is dat oplossingen blue, green and social zijn en lokaal ingebed om zowel de duurzaamheid als de stabiliteit te bevorderen.

Wie: (technologie) bedrijven, consultants, NGOs, kennisinstellingen, waterschappen, drinkwaterbedrijven, ICT, ook buiten de watersector.

4. Water Stewardship Nederlandse bedrijven en investeerders kunnen de hand in eigen boezem steken, direct impact genereren en technieken testen door ervoor te zorgen dat de eigen interventies, investeringen en productieketens op het gebied van water de principes van duurzaamheid en stabiliteit nooit schaden, maar zoveel mogelijk versterken. Nederland zou hiervoor zelfs een "water stewardship pact" kunnen sluiten. Dit kan een voorbeeld stellen aan anderen en versterkt de eigen integriteit en kwaliteit.

Wie: Nederlandse bedrijven, investeerders en overheid met ondersteuning van kennisinstellingen en NGOs.

5. Verduurzaming van de humanitaire hulp – preventie, respons en wederopbouw Waar de humanitaire hulp voor ongekende uitdagingen staat om grote groepen migranten en hun host communities langdurig van drinkwater en sanitaire voorzieningen te voorzien kan Nederland bijdragen aan schaalvergroting en verduurzaming van de noodhulp. Verder kan Nederland zich hard maken voor en bijdragen aan een grotere nadruk op preventie, early warning en duurzame en inclusieve wederopbouw in de humanitaire hulp. Juist op die terreinen heeft de watersector veel te bieden.

Wie: noodhulporganisaties, technologiebedrijven, kennisinstellingen, waterschappen, drinkwaterbedrijven, Ministerie van Defensie, ontwikkelingsorganisaties

3. Specifieke aanbevelingen en enkele quick wins

Uit de interviews en analyse kwamen vele aanbevelingen, waarvan de belangrijkste hieronder zijn samengevat.

- ↘ Update de IWA, door aandacht te geven aan de urgente en voor Europa cruciale problematiek van verdroging, conflict en migratie in regio's met een dreigende watercrisis, met name rond Europa. Hierbij zou aandacht voor stabiliteit moeten worden toegevoegd aan de terechte focus op duurzaamheid. Dit vereist meer aandacht voor het achterland van delta's, goed bestuur en de sociaal politieke context bij de selectie en uitvoering van programma's. Daarnaast is het van belang dat het instrumentarium en de toetsingscriteria voor financiering goed aansluiten bij de doelstellingen en visie.
- ↘ Ontwikkel en promoot betere toetsingscriteria en monitoring tools voor investeerders en uitvoerders die eisen van duurzaamheid en sociale inclusiviteit reflecteren om te voorkomen dat interventies de langetermijnstabiliteit ongewild ondermijnen.
- ↘ Verbind de duurzaamheidsagenda met de veiligheidsagenda, door het Ministerie van Defensie te betrekken bij de discussie over het Nederlands waterbeleid.
- ↘ Als Nederlandse watersector: benadruk partnerschap en co-creatie met internationale partners in de communicatie en in de uitvoering en bouw op lokale expertise en internationale verbanden.
- ↘ Positioneer Nederland als centrum van informatiesystemen over water, conflict en migratie.
- ↘ Draag zorg voor betrokkenheid van alle relevante stakeholders bij programma's en voor een sterke lokale inbedding van interventies. Stel dit als eis voor investeringen.
- ↘ Investeer in nader onderzoek naar de relaties tussen watercrises, conflict en migratie en naar de voorspelbaarheid, toekomst scenario's, specifieke risico's en oplossingen, wanneer deze crises steeds urgenter worden.
- ↘ Promoot en investeer in innovaties in de humanitaire hulp, met de nadruk op preventie, het versterken van de weerbaarheid, verduurzaming van de noodhulp en toekomstbestendige wederopbouw. Nederland kan zich hier sterk voor maken en de watersector kan hierin ondersteunen.
- ↘ Voer een nader marktonderzoek uit naar mogelijke financieringsbronnen en naar specifieke behoeftes in de toekomstige markt op het terrein van water en stabiliteit.
- ↘ Concreet kunnen het NWP met het Ministerie van Buitenlandse Zaken, OCHA en ECHO een ronde tafel initiëren tussen noodhulporganisaties en de watersector om uitdagingen en behoeften te onderzoeken en aan expertise te matchen.
- ↘ Sluit een pact tussen bedrijven, overheid en NGOs/kennisinstituten voor water en stabiliteit. Dit kan momentum genereren, doelen zetten en actie creëren en is tegelijk uitnodigend naar anderen.
- ↘ Breid het DSS water en het DRR-Team programma, die de inzet van Nederlandse experts voor internationale rampen mogelijk maken, uit, bijvoorbeeld door linken te leggen (en/of allianties aan te gaan) met de EU en andere internationale organisaties zoals de Wereldbank. Zoek naar een bredere pool van experts.

6.2 ROL NWP

Het NWP kan als netwerkorganisatie namens de watersector verschillende rollen innemen. Uitgangspunt moet daarbij zijn dat het NWP aanjager, verbinder en ondersteuner is, maar niet de uitvoerder en in principe geen functies vervult die de deelnemers al (kunnen of willen) vervullen.

1. Agendering en bewustwording: Het NWP zal vooral mede-aanjager zijn bij de agendering van het thema, om zowel de watersector – de eigen achterban – als andere sectoren en de politiek bewust te maken van de urgentie en aard van de problematiek en de mogelijkheid van Nederland om hier met de watersector een eigen bijdrage aan te geven. Vervolgens kan het NWP ondersteunend zijn in de internationale positionering en agendering van Nederland op dit onderwerp. Zoals hieronder (6.1.1.) beschreven zijn er diverse momenten die zich hiervoor aandienen.

2017	2018
Stockholm World Water Week	8e Wereld Water Forum
Amsterdam International Water Week	Nederland in UN Security Council
Nederland in High Level Panel on Water	Laatste jaar High Level Panel on Water
COP in Bonn	SDG6 review

2. Coördinatie, verbinding en ondersteuning als netwerkorganisatie: het NWP kan bij uitstek een rol spelen van coördinatie en verbinding door als een neutrale spin in het web diverse partijen te helpen elkaar te vinden en te helpen de juiste informatie, partners en markten te vinden. Daarnaast is het delen van kennis en informatie belangrijk. Dit zou wel betekenen dat er binnen het bureau een persoon moet zijn die voldoende tijd, kennis en overzicht heeft om partijen te kunnen informeren en door te kunnen verwijzen.

Het NWP werd ook meerdere malen genoemd als mogelijke organisatie om een stabiliteits hub te hosten, maar alleen als het daarbij niet in concurrentie treedt met deelnemers.

In de context van verbinden en informeren werd ook de waarde genoemd van de landenplatforms die het NWP faciliteert en die bij uitstek een nuttig middel zijn voor partijen om relaties en contacten te leggen met anderen die lokale expertise en netwerken hebben. Veel respondenten merkten op dat zij dit veel nuttiger vonden dan bijvoorbeeld hele brede bijeenkomsten of databases met “wie doet wat”. Er werd ook gevraagd hoe het NWP de aansluiting van deelnemers op lokale en internationale netwerken zou kunnen vergroten.

Ook op sommige andere gebieden, bijvoorbeeld innovatieve financieringsmechanismen, kan het NWP partijen ondersteunen.

3. Programmatisch: er werd niet gepleit voor een totaal nieuw NWP programma op het thema watercrises (verder dan de coördinerende rol). Dit ligt veeleer bij NWP deelnemers en partners. Wel werd gepleit voor integratie in en versterking van bestaande programma's, waaronder DRR-Team/DSS water. Ook werd gepleit voor integratie in bestaande instrumenten, zoals Partners voor Water.

6.3 TOT SLOT

Wij staan aan de vooravond van grote veranderingen in de wereld. Regelmatig worden doemscenario's geschetst over de consequenties van klimaatverandering, bevolkingsgroei en de uitputting van de aarde door de moderne economie. Conflict, migratiestromen, grote overstromingen op de ene plek en verdroging op de andere. Werd vroeger gewaarschuwd over deze gevolgen over 50 jaar, nu zien wij de gevolgen om ons heen en worden zij gevoeld door miljoenen getroffen mensen. We leven in 'The Age of Consequences'⁴⁰ en de gevolgen raken ons milieu, onze economie en nu ook onze veiligheid. De problematiek is daarmee niet veranderd, de urgentie wel.

Het goede nieuws is dat veel waterproblemen te beïnvloeden zijn, dat noodzakelijke kennis ruim beschikbaar is, dat veel partijen hier al mee bezig zijn en dat de erkenning van de noodzaak snel groeit, zoals bleek bij het Akkoord van Parijs. Maar de schaal en intensiteit van actie is onvoldoende om de impact te krijgen die nodig is. Er is een watertransitie nodig, in vergelijking met de energietransitie en de watersector moet leren van andere sectoren hoe die te realiseren.

Nederland is een waterland met een grote expertise op het gebied van waterbeheer en watermanagement.

Nederland is ook een voorloper op het gebied van het internationaal recht en kent een lange traditie van “polderen”: samenwerken en overleggen om de volle en bedreigde polder leefbaar te houden. Deze kwaliteiten zijn van grote waarde om de dreiging van conflicten door water te verminderen en kunnen daarmee een heel eigen niche bijdrage zijn van Nederland aan de bevordering van de mondiale stabiliteit. Dat kan Nederland niet alleen. Het kan wel een voortrekkersrol nemen en coalities smeden, waarin de eigen bijdrage op het gebied van water wordt ingebracht. Dit zal ook het internationale profiel van Nederland versterken.

Als Nederland deze rol wil nemen, moet het een visie uitdragen die verder gaat dan het schetsen van doemscenario's en een handelingsperspectief bieden. Oplossingen hoeven geen alomvattende programma's te zijn. Zij bestaan uit een veelheid van deel initiatieven die vanuit een coherente visie bijdragen aan de grotere transitie. Hierdoor kan een groot en complex geheel praktisch en behapbaar worden. Maar alleen wanneer het waterprobleem ook breed erkend wordt als urgente prioriteit om de veiligheid en leefbaarheid van de aarde en Nederland te bewaken. Dit rapport poogt aan die discussie en transitie een bijdrage te leveren.

⁴⁰ The Age of Consequences is een film (2016) over de link tussen klimaatverandering, conflict, migratie en mondiale instabiliteit: <http://theageofconsequences.com/>

BRONNEN

Colin P. Kelleya,1, Shahrzad Mohtadib, Mark A. Canec, Richard Seagerc, and Yochanan Kushnirc: Climate change in the Fertile Crescent and implications of the recent Syrian drought

Cosgrove, William J., compiler: Water Security and Peace: a synthesis of studies prepared under the PCCP Water for Peace Process, UNESCO / IHE / WWAP, IHE-VI Technical Documents in Hydrology, PC – CP series, no.29, 2003

CRED and UNISDR: Poverty and death – disaster mortality 1996-2015

Development Initiatives, Global Humanitarian Assistance 2014

Emily Wilkinson, Lisa Schipper, Catherine Simonet and Zaneta Kubik: Climate change, migration and the 2030 Agenda for Sustainable Development by, ODI, December 2016

Gamso, Jonas and Farhod Yudalshev: “Targeted foreign aid and International Migration: is development promotion an effective immigration policy?”, conference paper, January 2016.

Gemenne, F., J. Barnett, W. N. Adger and G. D. Dabelko (2014). “Climate and security: evidence, emerging risks, and a new agenda.” Climatic Change 123 (1)

Genderen, Ruben van en Jan Rood: “Water Diplomacy, a niche for the Netherlands?” Netherlands Institute of International Relations Clingendael, December 2011

Giro 555: <https://giro555.nl/wp-content/uploads/2017/03/Factsheet-algemeen.pdf>

Gray, Laura, BBC Radio 4: More or less behind the stats: Refugee camp statistics <http://www.bbc.co.uk/programmes/p03wgr2n>

Haas, de, Hein: Myths of migration: Much of what we think we know is wrong, Spiegel online, March 2017 <http://www.spiegel.de/international/world/eight-myths-about-migration-and-refugees-explained-a-1138053.html>

Hsiang and Burke (2013) Climate, conflict and social stability, 2013: https://gspp.berkeley.edu/assets/uploads/research/pdf/Hsiang_and_Burke_2013.pdf

Huntjes, Patrick and Rens de Man: The Hague Global Hub for Water Diplomacy and Peace Strategic Analysis and Recommendations, The Hague Institute for Global Justice, April 2016

International Development Association (IDA) at work: Water Resources, improving services for the poor, World Bank

Mutiga, Murithi: “As drought sweeps Kenya, herders invade farms and old wounds are reopened”, The Guardian, 19 March 2017 <https://www.theguardian.com/world/2017/mar/19/kenya-range-war-reopens-colonial-wounds>

OXFAM briefing note “A preventable crisis, El Nino and La Nina events need earlier responses and a renewed focus on prevention,” 18 July 2016. Petersen-Perlman, Jacob D., Jennifer C. Veilleux & Aaron T. Wolf (2017): International water conflict and cooperation: challenges and opportunities, Water International, DOI: 10.1080/02508060.2017.1276041

SOMO, TNI en Both Ends in het rapport ‘Social Justice at Bay’ (2017)

Uexkull, von, N., Croicu, M., Fjelde, H., & Buhaug, H. (2016). Civil conflict sensitivity to growing-season drought. Proceedings of the National Academy of Sciences, 113(44), 12391–12396. <https://doi.org/10.1073/pnas.1607542113>

UNDP: Human Development Report 2006

UNESCO-IHE, UPEACE, The Netherlands National Committee IHP-HWRP: Climate Change, Water Stress, Conflict and Migration, papers presented at a conference held on 21 September 2011, The Hague, The Netherlands

UNHCR, The environment and Climate Change, updated version, October 2015

UNHCR: <http://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>

UNISDR: <http://www.unisdr.org/we/coordinate/sendai-framework>

Ville, de, Geraud & Ronald A. Kingham, Institute for Environmental Security (IES), “Recent trends in EU external action in the fields of climate, environment, development and security”, Report for the European Space Agency, 2011
World Economic Forum, Global Risk Report 2017: <http://reports.weforum.org/global-risks-2017/shareable-infographics/>

World Economic Forum: Global Agenda: “The Future of Humanitarian Response”, WEF WEF, Annual Meeting 2017, Davos, Switzerland, 17-20 January 2017

World Economic Forum, Global Risk Report 2016: <http://reports.weforum.org/global-risks-2016/part-1-title-tba/>

WRR, Aan het Buitenland Gehecht, over verankering en strategie van het Nederlands buitenlandbeleid, 2010

ANNEX 1

LIJST GEINTERVIEWDE PERSONEN

Sybe Schaap	NWP, Voorzitter bestuur
Lennart Silvis	NWP, Directeur
Koen Overkamp	NWP, Egypte, DRR-Team & DSS water
Peter van den Horn	NWP, Coordinator Landen en delta-aanpak
Joris Oppenraaij	NWP, KIFFWA, Appropriate Finance
Inge Klaassen	NWP, Water OS Programma
Raymond Hafkenscheid	NWP
Caroline Figueres	Kernadviseur Mali (Water OS programma) / Consultant
Paul van Koppen	NWP, Z. Afrika & Indonesie / Kopconsult, owner
Menno Holterman	Nijhuis Industries, CEO / NWP bestuur
Ron Thiemann	Deltares, Directeur / NWP bestuur
Jacqueline Barendse	WASTE, Managing Director / NWP bestuur
Winfried Pietersen	DRR-Team teamleider / Consultant Pietersen Consult
Rob Steijn	DRR-Team teamleider / Arcadis, Business Director Water & Environment
Rutger Perdon	DRR-Team teamleider / Royal HaskoningDHV, Director Business Development South & Central America
Mathijs van Ledden	DRR-Team teamleider en DSS water expert / Royal HaskoningDHV, Director Business Development Flood Risk Reduction
Tineke Roholl	Ministerie van Buitenlandse Zaken, Department of Inclusive Green Growth, DGIS-IGG
Hans van den Hoogen	Ministerie van Buitenlandse Zaken, Stabilisation and Humanitarian Aid Department, DGIS-DSA
André van Ommeren	Interdepartementaal Water Cluster & Ministerie van Buitenlandse Zaken, Directie Internationaal Ondernemen, BEB/BZ
Roel Martens	Interdepartementaal Water Cluster & Ministerie van Buitenlandse Zaken, Directie Internationaal Ondernemen, BEB/BZ
Niels Vlaanderen	Ministerie van Infrastructuur & Milieu, Directorate-General for Spatial Development and Water Affairs, DGRW
Karen Meijer	Deltares, Senior Onderzoeker
Kitty van der Heijden	WRI – Director Europe and Africa
Janneke de Vries	WRI, Manager, European partnerships
Lousie van Schaik	Clingendael, Head of Sustainability Centre / Senior Research Fellow
Patrick Huntjes	The Hague Institute for Global Justice (THI), Head of Water Diplomacy,
Henk van Schaik	University for Peace (UPEACE)
Joop de Schutter	Water Partner, Senior Advisor
Joppe Cramwinckel	Consultant, voorheen Director Water at WBCSD
Danielle Hirsch	Both Ends, Directeur
Roel Blesgraaf	Simavi, International Water Advisor
Joost van Puijnenbroek	PAX, Strategic Advisor
Annick van Lookeren Campagne	Oxfam Novib, Policy Lead Conflict & Humanitarian Response
Maarten van Aalst	Rode Kruis Klimaatcentrum, Directeur
Bart Geenen	WNF, Head Freshwater Programme
Satoko Kishimoto	Transnational Institute
Antoon Blokland	Antoon Blokland Consultancy, Owner and Senior Advisor
Pim Kraan	Save the Children, CEO
Lesha Witmer	Witmer Management & Advice, Director / Women for Water Partnership, Steering Committee Member

ANNEX 2

MAPPING ACTIVITEITEN NEDERLANDSE WATERSECTOR

Niveau	Wat?	Wie?	Aandachtspunt
1. Agendering en analyse			
Niveau: allereerst mondiaal (maar dezelfde activiteiten vinden ook plaats voor specifieke basins, regio's of productie ketens, dus op lagere niveaus)			
Beleidskader & beleidsdialogoog zet kaders	<ul style="list-style-type: none"> ↳ SDG6 / Duurzaamheids agenda / Klimaat / Humanitair/ Veiligheid Beleidsontwikkeling en respons internationale gemeenschap ↳ SDGs ↳ Security Council ↳ High Level Panel on water 	<ul style="list-style-type: none"> ↳ Ministeries (I&M, BuZa) ↳ Int. NGOs (WfW, WWF, IUCN, Oxfam) ↳ UN, Wereldbank 	<ul style="list-style-type: none"> ↳ Wie gaat water SDG trekken? ↳ 2018 belangrijk jaar
Risico-analyse "Mapping risks to be prepared"	<ul style="list-style-type: none"> ↳ Global Mapping van geografische hotspots, kwetsbare productie ketens en mondiale trends en implicaties ↳ Early warning systems 	<ul style="list-style-type: none"> ↳ Kennisinstituten, o.a. Deltares, WRI, HCSS en IHE Delft ↳ OECD data centrum 	<ul style="list-style-type: none"> ↳ Relevantie voor defensie, politiek, investeerders, verzekeraars, veiligheids-agenda en voor de van water afhankelijke econ. sectoren ↳ Diverse bedrijven in een water gevoelige ketens (bloemensector, food & beverage, chemie, energie, mijnen, financieel)
Onderzoek en onderwijs	<ul style="list-style-type: none"> ↳ Waterdiplomatie ↳ Water/ klimaat en conflict / migratie ↳ Oplossingen en innovaties op diverse beleids terreinen ↳ Opleiding en training 	<ul style="list-style-type: none"> ↳ IHE Delft ↳ WUR ↳ TU Delft ↳ TU Twente ↳ UPEACE ↳ Clingendael 	<ul style="list-style-type: none"> ↳ Nog veel inzicht nodig op interrelaties tussen water & conflict
2. Waterdiplomatie: De dialoog			
Niveau: primair gericht op transboundary river basins & aquifers, dus tussen staten in een regio (vergelijkbare interventies vinden ook sub-nationaal plaats tussen stakeholder groepen in een basin, maar dan is het geen diplomatie, maar zijn het multi-stakeholder processen)			
Waterdiplomatie & Peace Building	<ul style="list-style-type: none"> ↳ Waterdiplomatie ↳ Kennis: analyse water systeem, governance & juridische context ↳ Juridische context ↳ Monitoring & toezicht, handhaving 	<ul style="list-style-type: none"> ↳ Ambassades ↳ Water governance (IHE Delft, THI, Clingendael, UPeace) ↳ Kennis instituten IHE Delft, Deltares, etc) ↳ Consultants ↳ NGOs ↳ Media ↳ Instituten van Internationaal Recht 	<ul style="list-style-type: none"> ↳ Lokale expertise en vertrouwen essentieel ↳ Neutraliteit, imago en kennis een pluspunt voor Nederland ↳ In bekendste regio's al erg veel gaande, maar er zijn nog basins waar mogelijk nieuwe vraag ligt

3. Duurzame oplossingen voor waterproblemen: het handelingsperspectief

Niveau: vaak op sub-nationaal niveau per river basin (maar in geval van transboundary basins kan het ook regionaal gecoördineerd zijn).

"Water Stewardship and security in the production chain"	<ul style="list-style-type: none"> ↳ Water Footprint ↳ Water Stewardship ↳ Valuation of water 	<ul style="list-style-type: none"> ↳ Water Footprint Network ↳ Water Stewardship Alliance ↳ Bedrijven – diverse sectoren ↳ Kennisinstituten voor analyse ↳ WWF e.a. NGOs 	
Addressing water stress through IWRM plus: "blue, green and social"	<ul style="list-style-type: none"> ↳ Integrated Water Resources Management ↳ Waterbeheer / governance / multi-stakeholder processen ↳ Conservation / ecosystemen ↳ Landbouw/ veeteelt ↳ Energie / industrie / infrastructuur / mijnen 	<ul style="list-style-type: none"> ↳ Kennisinstituten voor analyse en kennis overdracht (WUR, Delft, IHE, ITC, Deltares) ↳ NGOs (milieu, vrede, mensenrechten, WASH, landbouw, pastoralisten, urbane ontwikkeling) ↳ Investeerders 	<ul style="list-style-type: none"> ↳ Lokale netwerk / partners en lokale kennis essentieel ↳ IWRM: multi-sectorale en duurzame aanpak op basis van goede analyse en met betrokkenheid van alle stakeholders essentieel: Groen, Blauw en Sociaal
"Creating the circular city"	<ul style="list-style-type: none"> ↳ WASH 	<ul style="list-style-type: none"> ↳ Technologiebedrijven (oplossingen) ↳ Waterschappen en consultants voor governance advies ↳ Drinkwaterbedrijven 	<ul style="list-style-type: none"> ↳ Urbaan: circular city om water footprint en risico's te verminderen
4. Direct Respons: noodhulp, bescherming en opvang migranten			
Niveau: voor Nederlandse sector: mondiaal (en vervolgens ook regionaal en nationaal) gecoördineerd en aangestuurd, maar lokaal uitgevoerd, waar de crisis is.			
Sustainable WASH in Humanitarian Response	<ul style="list-style-type: none"> ↳ Noodhulp (WASH) ↳ Vluchtelingen opvang ↳ Preventie en versterking resilience / rehabilitatie 	<ul style="list-style-type: none"> ↳ NGOs - humanitair (Oxfam, Save,..) ↳ Rode Kruis ↳ UN (Unicef, OCHA, WFP) ↳ DSS + DRR experts ↳ Waterschappen ↳ Drinkwaterbedrijven ↳ Leveranciers noodhulp / opvang ↳ Technologiebedrijven 	<ul style="list-style-type: none"> ↳ Link migratie - nu politiek erg belangrijk ↳ Vluchtelingen blijven gemiddeld 17 jaar: behoefte aan innovatie voor duurzaamheid en mix humanitair - development ↳ Complexiteit status "klimaatvluchteling" en mix vluchteling - migrant ↳ Eis technische innovaties: goed aangepast aan context, vraag en prijsstelling ↳ DSS + DRR mogelijk ook in Europees verband?
+ Prevention, Preparedness, Rehabilitation			
Defensie	<ul style="list-style-type: none"> ↳ Bescherming bevolking, slachtoffers, specifieke belangen, personeel 	<ul style="list-style-type: none"> ↳ Defensie ↳ Security business ↳ Leveranciers defensie & technologie 	<ul style="list-style-type: none"> ↳ 3D benadering: naar preventie

ANNEX 3

HUIDIGE FOCUSLANDEN VOOR NEDERLANDSE WATERSECTOR		
Focuslanden Nederland		
Buitenlandse zaken	Water OS	Partners voor Water
Vietnam		
Zuid-Afrika		
Colombia		Colombia
Bangladesh	Bangladesh	Bangladesh
Benin	Benin	
Ethiopie		
Ghana	Ghana	
Indonesie	Indonesie	
Kenia	Kenia	
Mozambique	Mozambique	Mozambique
Uganda		
Afghanistan		
Burundi		
Mali	Mali	
Jemen	Jemen	
Rwanda	Rwanda	
Zuid-Sudan	Zuid-Sudan	
Palestijnse Geb.	Palestijnse Gebieden	
Hoorn van Afrika		
Grote Meereengebied		
		Egypte
		Mexico
		Myanmar
		Polen
		Roemenië

